

ARGIA

Am Justo

1981-Urtearen amaierara arte 898 zenbakia 60 pezia

ujori
aldi postumoa

zaro eta eguberrietako
zentzua

arte eta
artearen alde

zein baketaz ari zaizkigu?

Am Justo.

Cuenta Hogar. Porque también hay que tener en cuenta las necesidades de la familia.

*"La amabilidad
se demuestra con
hechos."*

Por fin, la cuenta que la familia estaba esperando.

Se llama Cuenta Hogar del Banco Guipuzcoano.

Una cuenta corriente de ventajas nada corrientes para todos los que cobren su sueldo a través del Banco Guipuzcoano.

Hasta hoy, el interés de la mayoría de las cuentas se limitaba a los intereses.

Pero los problemas económicos de la familia hace tiempo

que no se reducen a meter y sacar dinero en el banco.

Y no es corriente que una cuenta se preocupe por otras cosas tal vez más importantes.

Como la seguridad de la familia. La tranquilidad de tener las espaldas siempre cubiertas. La comodidad, orden y claridad en las cuentas.

Por eso la Cuenta Hogar.

Una cuenta que tiene en cuenta el lado humano de las necesidades familiares, que comprende los mil y un problemas cotidianos de la vida familiar. Y nunca le deja en la estacada.

Una cuenta que multiplica las posibilidades del dinero familiar. Que sus sudores le cuesta ganarlo.

Una cuenta fácil, tan clara como dos y dos son cuatro.

Una cuenta con la que no le ponen verde cada vez que se queda en números rojos, sino que le echa una mano. Que el dinero es suyo, y tiene derecho a exigir como mínimo una confianza del banco donde lo deposita.

Y además con ventajas que cuentan.

La Cuenta Hogar del Banco Guipuzcoano le permite disponer de un **descubierto** de hasta 50.000 pts. Para que cuando se quede en números rojos no lo vea todo negro.

Un talonario de cheques de compra garantizados, para que usted y su familia puedan comprar lo que sea sin llevar una peseta encima.

Aunque en ese momento no tenga saldo suficiente en su cuenta.

Créditos sin avales. Para comprarse un lavavajillas o hacer un viaje. Hasta 300.000 pts., así por las buenas. Sólo por ser usted y creer en el Banco Guipuzcoano.

Y un largo etcétera de ventajas absolutamente fuera de lo corriente.

Venga al Guipuzcoano y no le ahorraremos detalles.

La prueba de su solvencia.

¿Ve esta tarjeta? Será la prueba material de que usted y su familia son titulares de la Cuenta Hogar del Banco Guipuzcoano. Con todo lo que ello significa.

Significa que su solvencia está fuera de toda duda.

Significa que usted y su familia tienen poder para exigir del Banco Guipuzcoano todos los servicios y ventajas a que les da derecho su Cuenta Hogar.

Significa, en definitiva, que el Banco Guipuzcoano le respalda.

Abra hoy mismo su Cuenta Hogar.

La familia es lo que cuenta.

Norbaitek esango du —eta ez zaio arrazoia faltako— eguberrietako garaiak pasatu direla, eta horren arauera posible da aste honetako bezalako erreportaiarik publikatzea anakronikoa iruditzea. Hala ere, geuri MIKEL AGIRREK egindako lanaren ideia interesgarria iruditu zitzaigun hasieratik, eta erresultatua ere geure ustez interesgarria izanik, hor dago irakurtzen duen guztiarentzat mintzagai izan dadin. Bere gaia: Garai honetako jaien oinarritzko arrazoen bilakuntza.

Eguberrietako jaiak normalean poza eta festarako izaten dira, eta aurren ere halakoak izan daitezten saiatu bagara ere, bi pertsona ezagunen heriotzeak apur bat beltzez tindatu zituen kandelen argiak: MANUEL DE IRUJO eta JOXE MARTIN SAGARDIA «USURBIL». Bioi eskaini nahi izan diegu aipamen bat. Goian begoz.

Orain dela bi aste LUMA ZORROZTUZ sailean Dionisio Amundarainek irekitako eztabaidak jarraitasun bat izan duela dirudi, eta ez makala. Hala frogatzen du behintzat aste honetan LUMA ZORROZTUZ sail berean doakizuen artikulua, JOSE RAMON BELOKIrena bera.

Duela bi urte eta piko kulturaren munduan sartuta dabilen talde bat dugu CLOC. Fenomeno hori piska bat aztertuz, eta atera duten azken aldizkaria dela medio, JOSU LANDAK eskaintzen digu artikulua. Kultur sailean baduzue ere, LM BANDRESEN beste artikulua bat, azken hau Ptolemeo izan zenaren ingurukoa, eta baita GARIKOITZ ZABALAREN azken nobelari buruzko erreseina bat.

oharra

Urte hasierako garaiak zaizkigula eta, urteoro bezala harpidetza sariak kobratzen hasi gara. Beraz, edozein eraren bidez iristen bazaizue, harrera ona emaiatzue, gure partetik bait doa. Hona hemen aurtengo sariak:

Barruan	2.500 pta.
Atzerrietako herrietan	3.500 pta.
Airez	5.400 pta.
Ale bakoitza	60 pta.

ARGIA

Lehendakari: Kaietano Ezeiza.

Zuzendari: Elixabete Garmendia.

Zuzendari Ordezko: Pilar Iparragirre.

Idazleak: Estepan Aldamiz, Jokin Ansorena, Ladix Arrosagarai «Astema», Mikel Atxaga, Lurdes Auzmendi, Balere Bakoikoa, Inozentzio Bujanda, Joxe Manuel Bujanda, Felix

Ibargutxi, Rufino Iraola, Mikel Iribarren «Xinaberi», Julen Kalzada, Iñigo Larmar, Josu Landa, Txema Larrea, Pello Lizarralde, Gorka Reizabal, Andoni Sarriegi «Murmendi», Joseba Sarriaindia, Jon Urrujolegi, Joxemari Velez de Mendizabal «Mendiaga», «Xalbardin», Josemi Zumalabe.

Marrakzi eta diseinuak: Joxemari Aleman, Guru, Antton Olariaga, Rotu, Tororo, Joxemi Zumalabe.

Argazkilariak: Koldo Aretxaga, Arturo Delgado, Philippe Etcheberri, Loubet, Luis Mitxelena, Txema Ormazabal, Luis Otaegi, Roberto Zarrabeitia.

Publizitatea: Joxe Mari Ostolaza.

Jabe: Zeruko Argia Kooperatiba.

Modiztegiak: Ortzadar Laboratorioa, Semi, Ernio.

D.L.: 80-1963.

HARPIDE SARIA:

Barruan	2.300 pta.
Estaturik Kanpora	2.900 pta.
Airez	4.400 pta.
Ale bakarra	60 pta.

aste Giroa

LIBURUAK

LEHORTEAN. gotzon Garate. —gero, 155 or., 275 pta.

Durangoko Azoka baino lehen bazegoen iadantik liburu hau liburutendetak eskapateetan, eta nahiko berandu izan arren, honako aipamen hau egiteko ez dugu uste inolaz ere beranduegi denik. Ipuinez osatutako liburu bat duzue **Lehortean**, eta Gotzon garatek idatzi duen lehenengo ez izan arren, era horretaz osatutako lehena dela esan dezakegu esan. Orain arte, hiru polizi nobela eta amodio kontakizun bat eman ditu argitara, eta izugarritzko emankortasunaren seinalea azaltzen hasita da dagoeneko.

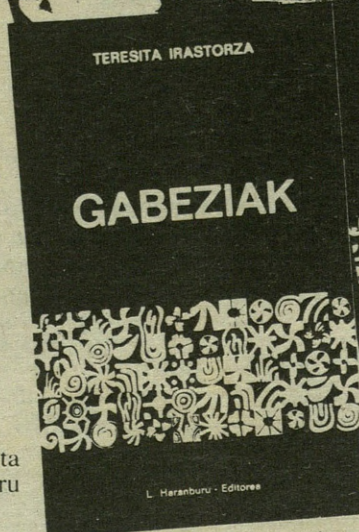
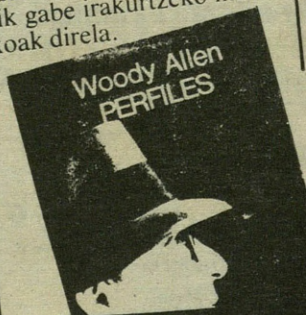
Liburu honetan agertzen diren ipuin gehienekin, duela bi urtetako «Resurrección María de Azkue» saria bereganatu zuen. Ipuinon gaiak ugari dira, eta al-

derdi desberdinetatik trataturik daude. Gehienak gai errealista baten inguruan dabilta, nolabait bizitzaren zenbait alde garrantz erraren zikigularik. Beste batzuk ironia kutsu txiki bat, eta gehien bat lortu dena irakurlea bukaera arte suspensean gordetzea da. Bukatzeko, ipuinok oso laburrak direla esango dugu, eta beraz, edozein mementutan jarraitasun prolemarik gabe irakurtzeko modukoak direla.

PERFILES. Woody Allen. —Tusquets editores. 182 or., 300 pta.

Oso gutxi dira liburuen bidez irribarreak sortaraztea lortzen dutenak, eta horietako bat Woody Allen da

dudarik gabe. Eta orain aurkeztzen dugun liburua berriro ere hori lirtuko duela konbentzurik gaude. **Perfiles** izeneko liburu hau Allenen hirugarrena da, aurrekoak hain gustora irakurri genituen **Cómo acabar de una vez por todas con la cultura** eta **Sin plumas** izan zirelarik. Liburu berri honetan, betikotasunetik ateratako edozein gertaera edo detalle gure bizitzalaituko duen umorearen kategorira igotzen da, inportantziarik gabe pasatzen zaiguna benetako abentura interesgarri bat bilaka daitekeela sujerituz. Hor agertzen dira Allenen hiru gai gogokoenak; horiotzea, sexoa eta erlijioa; hauekin batera txispa txiki bat izan dezakeen edozein guza gaitzat hartzen da ere. Denetara hamasei kapitulu dira, eta horietan zehar isurtzen da piskanaka —eta ezer gertatuko ez balitz bezala— Woody allenen umore karakteristikoa, batzuentzat umore izena ere merezi ez duen ilusio eta obsesio jario hori.

GABEZIAK. Teresita Irastorza. —L. Haranburu Editorea, 52 or., 200 pta.

Aspaldidanik genuen liburu hau aterako zela berri. Baina editoreekin gertatzen diren gauza asko bezala, duela zenbait hilabete atera behar zuen liburua atera berri-berria dugu. Poliki-poliki eta egun batzuren epea hartuaz irakurritz gero oso atsegina gertatzen den liburu dugu Teresitaren hau. Neska zaldibiatarra honek beste izen

bat gehitzen du azken boladan agertu diren idazle berrien zerrendara. Guzti horietatik gauza onik aterako dela ziur gara; Teresita Irastorzaren gabeziaren bat edo beste irakurri besterik ez da egin behar horretaz jabetzeko. Har ezazue bada eta irakurri guztiok horretatik, hori bait da bultzako omen datorren belaunaldi gaztearen aztarnetako bat.

PARETAREN KONTRA. Jean Paul Sartre. —L. Haranburu Editorea, 77or., 250 pta.

Liburuaren beraren kontrazalean Txillardegik gogoratzen diguenez, duela gutxi gertatu den Sartre-ren heriotzearengatik edo liburu honek gaurkotasun berezi bat izan zezakeen. Izan zezakeen eta du, ez dago dudarik. Frantsesez **Le mur** izeneko liburuaren euskarapena dugu orain eskaintzen zaigun hau, Mikel Lasa izan delarik euskarara

itultzearen lanaren ardurun. Dena dela, euskarari hori aspaldi samarrekin eta hori kontutan izanda irakurtzean, batzantzematen bait da zahartasuna. Besterik tekotan, nobela labur ipuin luze bat dela ere geldituko litzateke, egumendutik soil-soilik painiako Gerra Zibiko denboran kokatuta da esango dugu. Gaitzeko guztia irakurri orren irakurleak ongi askin ahal izango du.

ALOIZKARIAK

OH! EUZKADI, 6.
alea, 1980ko Abendua, 75
pzt.

Martxa onean ari dira Oh! Euzkadikoak, orain publikatu dutenarekin seigarren alera iritsi bait dira. Hasieran bertan aldaketa ttipi baten berri ematen zaigu, hots, zenbait artikulua sinaturik doazela, haiek diotenez, arazo teknikoak direla eta, edo eta zabalta-sun eskaintza bat egitearren. Alea, J.S.ri eskainia dago, beste guztien artean. Gauza nabarmen bezala, alde batetik Joxe Azurmendiren kolaborantza ohizkoa bilakatu dela, eta dirudienez hileoro kolaboratzen jarraitzeko asmoa duela, eta beste alde batetik, egileen taldea Jokin Ansorena, gotzon Egia, Koldo Izagirre, Joxan Muñoz, eta Ramon Saizarbitoria pertsonaiez osaturik dagoela, oraingoan behintzat Ibon Sarasolak, Andu Lertxundik eta Arantxa Urretabizkaiek huts egin dutela. Ea hurrengoan berriro tartean ikusten ditugun. Gonbidatu bezala, Iker Bidegorri Leonard Cohenen kantaldiaz mintzo zaigu. Bestalde, tratatzen dituzten gaiengatik, eta erabiltzen duten estiloarengatik berriro ere esan behar dugu euskal kulturaren mundutxoan sartutako edonorentzat ezinbestekoa dela Oh! Euzkadiren seigarren ale hau irakurtzea.

GURE HITZA, Berrizko eskolaren aldizkaria, 2. zenbakia, 1980ko Gabonak, 35 pta.

Honako zenbaki hau bigarrena da, eta egia esan aurrekoa ez badugu ezagutzen, eskutartean dugunari errepasotxo bat emango diogu. Honelako kasu gehienetan izaten den be-

zala, multikopistaz aterata dago aldizkaria, eta 50 orrialdetan zehar era guztitako gauzak agertzen zaizkigu. Ugarietak ipuin eta kontuak dira: eguberrietarako prestatutako sariketa baten ondorioak. Horrekin batera ikastolako zenbait aburu, komikiak, eritzi eta hondozko artikulua kan-tak, etabar. Oso saio txalotak, beraz Berrizko ikastolan egindako hau. Eskuratzeari zail samarra baldin bada ere, gera dadila aipamen hau testimonio gisa.

KANTALDIAK

OSKORRIK bere diska berriaren plazaratze etengabea, aste honetarako presatu dituen jaialdien berri emango dugu hemen. Ostiral honetan bertan, hilak 9an, Gasteizko Flórida Antzestokian emango dute lehena, eta bigarrena, Teterako Jesuiten Zinemak, larunbatean, hilak 10ean. Esan digutenez, aurreko kantaldiak ongi atera zaizkie, eta oraingo hauek ere oso ongi aterako zaiela espero dugu.

ERAKUSKETAK

M. ANGELES ETXEBERRIAK joan den urtarri-lak 8an ireki du bere erakusketa, Donostiako GALERIA ECHEBERRIAN

25

urtarrila
11-18

hiru errezeta erraz

aurtengo lana hiru errezeta-rekin hasiko dut. Jendeen esanak sinisten baditut behintzat badago hor nonbait errezeta kolekzionatzaile ugari. Behin edo behin aste batzu segidan errezetarik sartu gabe ibiltzen banaiz. «hi, zer, errezetetaz ahaztu al haiz?» esaten didate. Espero behar errezeta orritxoak ez direla kajoi zulo batetan ahazteko moztuko eta noizbehinka behintzat gure ARGIAko zenbait irakurlek beren ingurukoei halako edo bestelako platertxo bat egingo dietela. Maitasuna bait da sukaldeak gehien eskatzen duen birtutea diogu askotan sukaldariok eta maitasuna soberan daukagunez ez dira ez plater txar asko aterako.

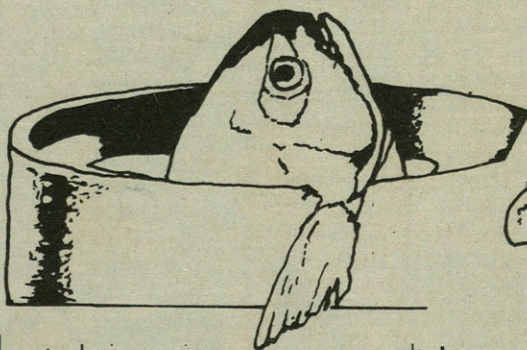
Hiru errezeta erraz gaurkoan: Alkatxofa errebozatuak, mingaina saltsan eta fanekak kremaz.

alkatxofa errebozatuak

Alkatxofak nola egosi behar diren beste batetan aipatu dugu dagoeneko. Baina hala ere gorde ez duenarentzat hor bihoakio berriz. Hasteko ondo garbitu eta enborrean larrua kendu zati zuria atera arte. Limoiaz igurtzi eta ur freskoan jarri limoi puskatxo batekin. Irakiten jarri. Ura berriro ere aldatu, berriz ere gatza bota eta alio tanta batzuk ainaditu. Xamurtzen direnean kanpoko lehenengo hostoak kendu eta prest. Errebozatzeko ondo ondo lehortu, irinetik pasa, gero arraultze irabetutik eta azkenik ogi zehetura. Olio edo mantekaz prejitu.

fanekak kremaz

Fanekak xerretan jarri. Kizkur daitezen batzuk xerretan ebaki. Tartera batetan gurin piska bat jarri. Patata txirrindola batzuk ebaki, luzean eta fin finak

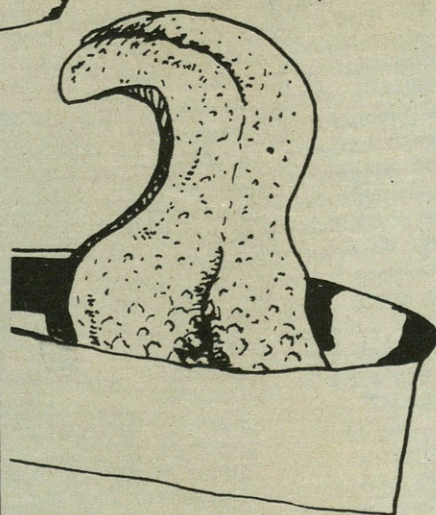
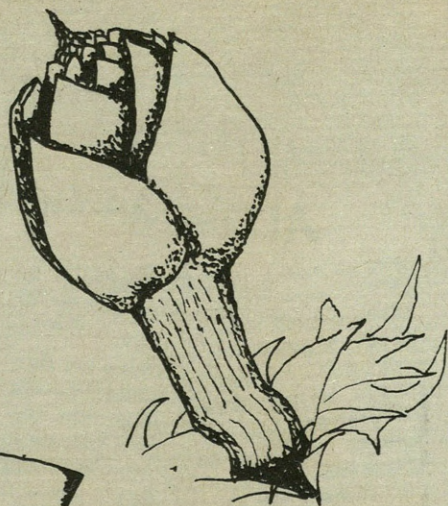
eta haien gainean ... ak ipini. Ardo zuri ontzitxo bat, limoi tanta batzuk eta piperbauts zuri piska bat bota ondoren harizko paperez estali eta labean sartu. Eginda dagoela ikusi ondoren eta bere zukua botata duela ikusiz gero labetik atera.

Krema prestatzeko kontu gehiago hartu behar dugu. Hara: lehenik fanekaren hezur, azanario, tipula eta porru ebakiarekin, perexil piska bat, eta ardo zuri ontzitxo bat botaz salda lodiska bat prestatu.

Salda horretan eta faneka kilo baterako 200 gramo almeja eta 200 gramo mejiloi irekitzen dira, hauen haragia banatuz. Almeja eta mejiloi haragi hori tarteran fanekaren bi aldetara jarri.

Krema prestatzen bukatzeko batetan gurin psuka bat jarri eta irin goilaradatxo bat. Hau sutan irabiatu, denbora piska batetan baina goritu baino lehenago sutik ateraz. Lehen prestatutako salda hori ontzitxo horretara bota eta fanekak egiterakoan bota duten zukua ere bai.

Orduan irabiatu guzti hori egosi arte eta bota orduan bi gorringo eta esnegain gordina, dena kontuz kontuz irabiaturik mozteko arriskua dago eta. Hori egin ondoren txino batetatik pasa eta faneka xerren gainera botatzen da. Hau oso beroa ateratzenda mahaiera.

mingaina saltsan

Hasteko ondo ondo garbitu ur hotzez eta duen odol guztia kenduz. Gatza, barazkiak, tipula, eta ardo zuriarekin ur hotzetan sartu eta hoge minutuz egosten eduki. Orduan atera eta larrua kentzen zaio.

Beste kazuela batetan restatu koipea, tipula, azanarioa, porrua, perexila eta tomate bat. Mingaina bertan sartu eta estali, eta goritu arte sutan eduki.

Dena eginda dagoela ikusten denean ardo zuri ontzitxo bat, lehen mingaina egostyeko erebili dugun saldan horren sei goilarekada eta txanpinioi batzuk jarri.

Txanpinioiak ez beste saltsa guztia txinotik pasa eta gero egosten eduki lodiska gelditu arte. Azkenik mingaina xerra fin finetan ebaki eta saltsan ezartzen da, honen azpian estaliz.

K. ARGINANO

arabaren erdian: gebara

Txango hau egiteko ez da mendizale izan behar, baina edozein mendizalek egin dezake. Gazteiztik hamabost kilometro ekialdera, lautadaren begirale, zutik ikus daiteke oraindik Gebara gazteluaren dorre nagusia; halere, bisita gutti du, eta nahiz historialzaleek nahiz paisajeza-leek goxa zaitezketen haren isolamenduaren magalean.

Erdi Aroan, Gebarak Nafarroaren aldekoak ziren Araban; noble aberats eta boteretsuak, nagusiak ziren Lautadaren ekialdean eta Oñati eta Lenizeko lurretan. Haien oinarritzko jauregia (XIII. mendean hasita) eta gero egin zuten gaztelu azkarra (Xv. mendekoa), lurralde hauen erdian dira, bide gurutze nagusi batetan: Gazteiztik Iruineara eta San Adrian zulora joaten ziren bideen gainean, Elgeatik Gipuzkoara, Elgea mendietatik zehar hain zuzen, zebiltzan bideen burua. Azkenean, lehen karlistada bururatzekoan, Don Carlosek mugatik ihes egin eta gero, gaztelu defendatzen zuten karlistak errenditu ziren, 1839ren hazilaren 30an, arratsaldeko ordu bietan, polborako 288 arruek lurjota utzi zuten gaztelua: geroztik, haren hondamenek han diraute. Eta gerla hartan ere, Zurbano generalak erre egin zuen haren azpian zegoen jauregia, hiriko beste hain mairu etxekin: gaurregunean. Diputazioak jauregiaren dorre bat errestrauratu du.

Abenduaren egun lanbrotsu batetan joanak gara berriz ere. Gebara hirian autoa utzirik, gazteluaren hondamenak errez ikus daitezke gainean dagoen mendi zorrotzean. Bide zabal batek mendiaren oinetan den jauregira eramango gaitu. Jauregian ontza bat bizi da: haren kaka zuri zapalak ikusi genituen dorrearen goiko eskailerietan, eta berinak hautsiak dituen leioren zabalatik ihes egin zuen.

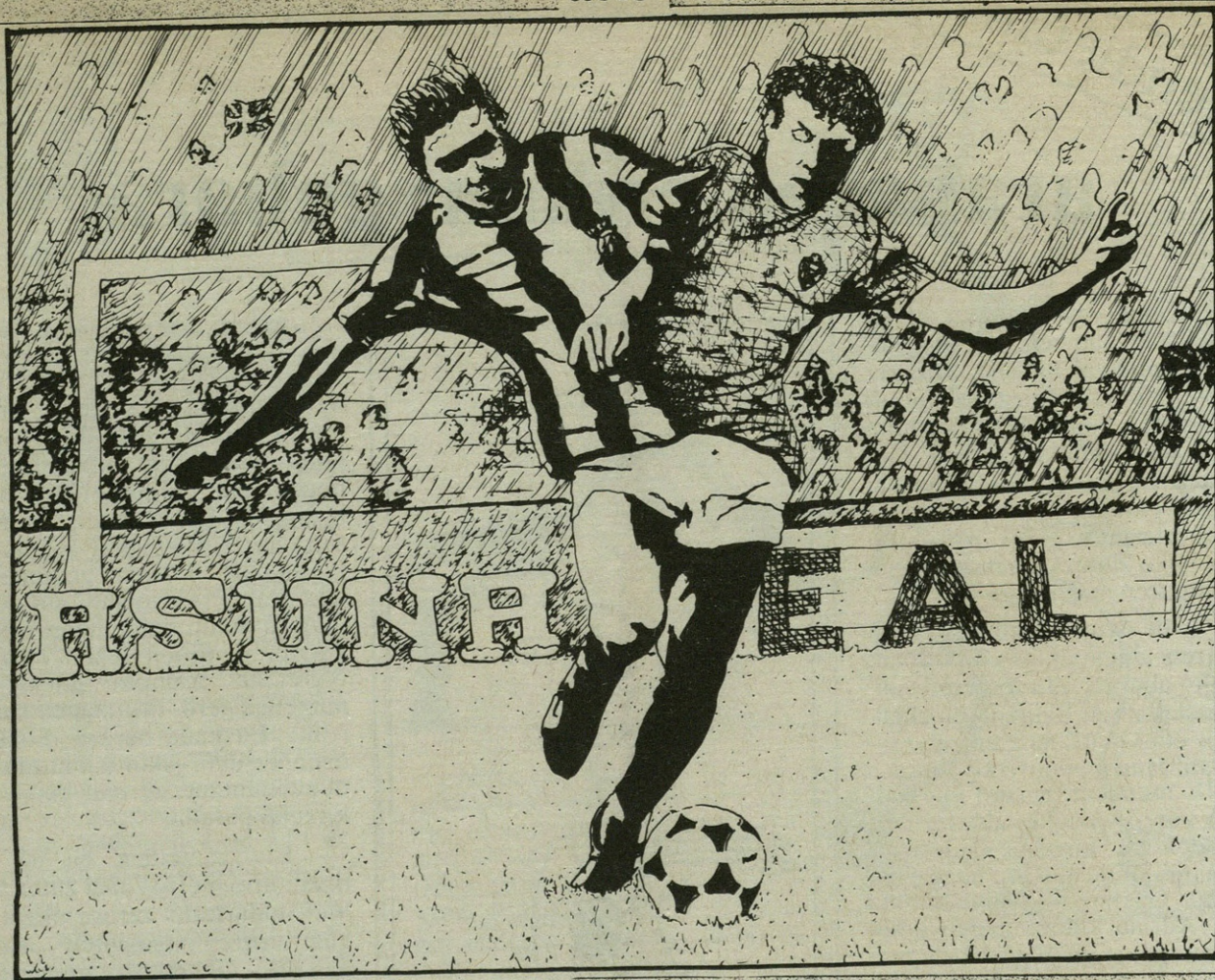
Eta jauregitik ipar-mendebalera doan bide zabalarekin gora jarraituko dugu. Lepo

tipi bat pasatuz gero, behera doana utziko dugu, eta eskuine-tik gora dabilen bidea hartuko dugu: gailurrara helduz, sendra bat bihurtuko zaigu, eta beti gara, ekialdera, gazteluaren hondamen eskergak ageriko zaizkigu bapatean.

Mendi hauetan nere haurtzaroaren zuhaitz eta landareak berriz aurkitu ditut: araba otea bere fruitu usaingarriekin, oraindik neguan berdeak dirauten arteak, haritz ttipi bihurriak eta, hegoaldeko mazelatan, belar usaingarri barreiatuak. Hauk ziren ere Estibalizera peregrinatzekoan ikusten genituenak, edo Zaldiaran mendiaren pagadietara heldu baino lehen zeharkatzen genituen lehen basoak. Neretzat, Atlantiko aldean bizi naizenez gero, oroitzapen xamurrak: Euskadi berdea Euskadi osoa ez dela jakin nahi (edo ez) duzuenentzat, zer bait berri aurkitzeko parada.

Eta gazteluan ba da zer ikusi: hiru metro zabal zuten hormen oinarriak, zerura altzatzen zen dorre nagusiaren arrasto gaitzak, ekialdeko enparantza antzeko ordoki belartsua. Eta paisajea. Abenduan hontan lainoek gehiena izkututzen ziguten: Ganboako lurraldeak eta pantanoa, Elgeako gailur edurtsuak, agertzen ziren eguzki ahul batek argituak. Baina eguraldi ederra danean, gauza asko ikus daiteke, benetan. Nekez ikusiko duzue Gasteiz: poluzioak mendiak inguratzen duten zulo lanbrotsu-batetan irentsi du. Gure mapatik desagertu den hirinagusiaren gainean, mendebalera, Badaia eta Arrato mendikat ezezagunak; iparraruntz jarraikiz, Gorbeia, Anboto eta, ekialdera orain, Aitzgorri eta Aratz. Gero, Sakanaren zuloaren gainetik egalkatuz, hegoalde-tik Lautada ixten duten Arabako mendi guztiz atlantikoak, pinuek ikutu ez dituzten pago heze eta iratxe handien erresumak: Entzia, Harrigorritza, Idiagana, Kapildui, euskara galduaren mendi hurrinak; haien lainoetan zehar haien izenetan, gure euskalduntasun galduaren sustraiak bilatzen genituen Bitoriako gazte abertzale eta erromantikoek.

Izena
Nombre

Kalea
Calle

Herria
Población

ZK
N.º

Bizitza
Piso

Herrialdea
Provincia

ANAITASUNA

☐ Hamabostkaria. Urteko harpidetza: 1.500 pzt. a.
Publicación quincenal. Suscripción anual: 1.500 ptas.

ARGIA

☐ Astekaria. Urteko harpidetza: 2.500 pzt. a.
Publicación semanal. Suscripción anual: 2.500 ptas.

HERRIA

☐ Astekaria. Urteko harpidetza: 2.250 ptas.
Publicación semanal. Suscripción anual: 2.250 ptas.

JAKIN

☐ Hiru hilabetekaria. Urteko harpidetza: 1.100 pzt. a.
Publicación trimestral. Suscripción anual: 1.100 ptas.

SASKI-NASKI

☐ Hilerokea. Urteko harpidetza: 900 pzt. a.
Publicación mensual. Suscripción anual: 900 ptas.

Hartu nahi dut:
Deseo suscribirme a:

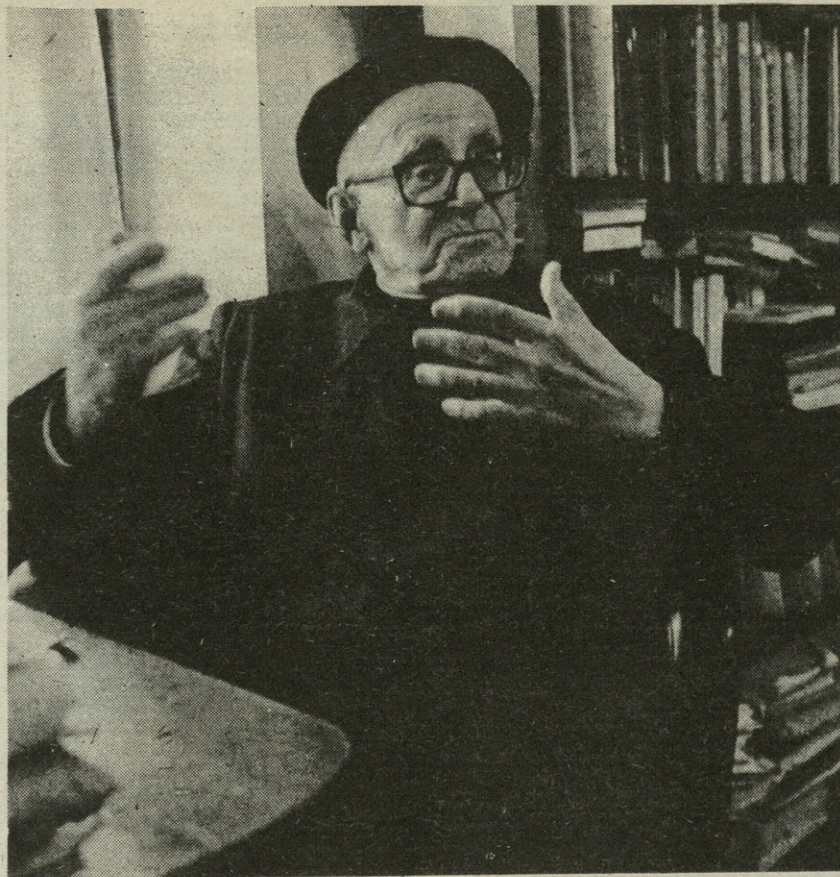
X batez jar ezazu harpidetu nahi duzun aldizkaria.
Señale con una X la revista o revistas a las que quiera suscribirse.

Txartel hau bete eta gero bidal ezazu mesedez 495 posta kuxara, Bilbo. **PRENTSA EUSKARAZ** karta azalean jarri. Una vez rellenado este boletín, envíelo, por favor, al apartado 495 de Bilbao, poniendo en el sobre **PRENTSA EUSKARAZ**.

ORDAINKETA MODUA: Harpidea hartzen duzun aldizkariak zurekin sartuko da harremanetan ordainketa modua jakin dezazun.

FORMA DE PAGO: Cada revista, a la que se suscriba, se pondrá en contacto con usted para darle a conocer sus formas de pago.

1

ON JOXE MIEL BARANDIA-RANEK 91 URTE BETE ZITUEN urte zahar egunean, gizon ospetsu eta aparta honek bere 91 urteetara iritsi —eta nola iritsi!— den galdetzen diotenean 25 urteetatik duen duodeno ultzeral kontuz bizitzera behartu duela eta, horretan bilatzen duela bere osasunaren arrazoia erantzuten du.

91 urte eta zoriontsu gainera, sekula baino hobeto bizi dela aitortzen bait du hainbeste lan egin eta gero Euskal Herraren muinean hain sakonki sartu den gizon honek.

Eta orain ere lanean urtearen 365 egunak motz egiten omen zaizkio bere asmo gutziak betetzeko.

Zorionak eta urte askotan gurekin izan bedi.

2

HAZIENDA MINISTERITZAK 1980ko AZKEN EGUNAK urte horretan zerga deklaraziorik egin ez dutenei eskutitz bat bidaltzearekin bukatu ditu. Eskutitz horren bidez ez ditu zorionak ematen noski. Ministeritza honen ustez eskutitz hori milioi eta erdi honek hurrengo urteetarako sor dezakeen deklaraziorik ez egiteko ohituraren aurkako borroka horren medio bat besterik ez da 1980ko dekla-

zioak 5.061.639 izan dira. Bost milioi eta piko horretatik hala ere ez dute uste aurtengo deklarazioa egingo dutenen zenbakia asko igoko denik, 5 milioi eta erdira iristea espera bait dute. Horretaz berriro ere milioi bat deklaraziorik egin gabe geldituk litzateke. 1980ko deklarazioak —esan dugun bezala— 5.061.639 izan omen direlarik, horietatik 3.631.982 deklaraziok eman dute positibo.

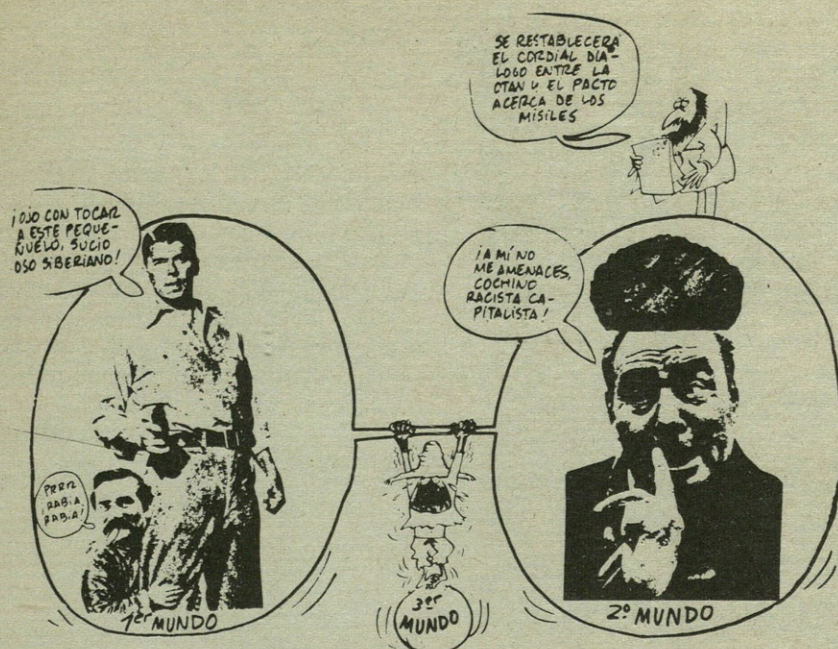
3

YORKSHIRE-KO DESTRIPODORIA HARRAPATU. Eta inguruko andreen lasaialdian botatako «uf» hori urrutitik entzungo zen noski. Poliziak bukatu du bere lana bost urte bere atzetik ibili ondoren. Orain psikologoek hartuko dute testigoa ia seguru. Horrelakoak egiteko kapaz den burua ez bait da txantxetako izango.

4

ARGIA-RA EZ DIRA ERREGIAK IRITSI Olentzaroa bai, baina berarekin pote batzuk hartuz berak bere pertsonaia erregaloak ekartzen ez zuela ikusten esan eta gero ezin izan genuen beregan esperantzarik jarri. Hala erregetako zapatak jarri genituen gure monarkiarekiko sinpatia eza disimulatuz noski. Baina «ni por esas», goizean zapatak hutsik ziren. Eskarraz harpideak eta kaleko salmenta gora doala ez bait dugu idusten euskal poza bilakatzeko beste aukerarik. Eta ez gure tabarra negartiarekin aspertu samar gabiltzalako bakarrik. Ez. Horixe. Bitartean euskal prentsa^o Eta zorionak eta urteberrioan denoi.

jostailuak eta telebista

MERINDAD izeneko aldizkariaren 382 zenbakian sobran ezer ez duen artikulua bat aurkitu dugu, «El niño, el juguete y el imperialismo cultural» izenekoa. Bertan esaten digute: «Los anuncios televisivos, crean dogmas en el telespectador, el cual se ve obligado a creer algo que no ha comprobado, sintiendo la urgente necesidad de consumir o poseer el objeto anunciado. (...) De este modo los telefilmes, junto con los anuncios, van creando una determinada concepción del mundo con unas implicaciones ideológicas muy concretas. A modo de ejemplo aquí queda un anuncio publicitario que actualmente emite TVE y que no merece comentario alguno: «Tranquilos chicos, ahora estamos más seguros con el nuevo coche de policía Rico... Tranquilos» (...) La mayoría de los juguetes anunciados y vendidos, dejan de lado la función educativa, para introducir unos modos de comportamiento y una ideología que refuerzan el modelo de sociedad actual».

terrorismoaren apologia

ANDALAN Aragoien ateratzen den astekari bakarra da, eta bere edukia oso interesgarria izateaz aparte, azken zenbakiarekin 300era iritsi da. Hori dela eta, editorialean hauxe diote: «nos lamentamos desde la alegría de este número trescientos por la detención de un concejal de Calatayud. En modo alguno las palabras pronunciadas en un pleno municipal —tal y como las recoge el acta de la sesión— justifican la acusación de apología del terrorismo. (...) Las suspensiones de derechos deben ser excepcionales y aplicarse sólo cuando se esté ante supuestos clarísimos de terrorismo que, por cierto, no son exclusiva de las organizaciones de extrema izquierda. Si no es así, si se sigue por esa vía de amplia interpretación, será posible que alguien diga un día que este periódico trescientas veces defensor de las libertades es, en realidad, un apologeta del terrorismo, que hay que callar su voz, borrar sus ideas, cerrar **ANDALAN**».

inperialaren hitzak

INTERVIUKO 242. alean, kulkulux-klan-go «Mago Imperialak» (buruzagi nagusiak), Ameriketako beltzekin dituzten prolema kontatu ondoren, honako hau esaten digu: «Estuvo en España hace dos años y conoce «Los problemas que tienen allí al norte con los vascos». Bestalde, Californiako k.k.k.aren «Erensugu Handiak» dio: «De España no sé mucho pero espero impaciente que regrese un compañero de Los Angeles que ha ido a Madrid el 20 de noviembre, como enviado, a la conmemoración de la muerte de Franco. Espero que traerá una información y contactos.» **Dios los cría...**

bizitzaren burruka

LA CALLEren 144. zenbakiaren ARTE sailean, Pablo Serranok estatzen digu: «hay muchos seres humanos que deberían hacer más sacrificios para vivir de aquello que les gusta hacer. Lo que pasa es que hay caracteres débiles que no se lanzan a la aventura. (...) Cada uno de nosotros tenemos una vocación, algo que nos gusta hacer. Incluso yo me he encontrado a veces con mujeres que les gusta ser secretarias. ¿por qué no?, les gusta estar sentadas en la silla escribiendo unas cartas. Hay gente que es más o menos feliz. Bueno, pues muy bien, pero hay otros que no, una inmensa mayoría que no están contentos con lo que hacen. Yo les animo a que traten de luchar. Mi mismo ejemplo sirve: yo ere un señor que tallaba marfiles para su venta, y ésta ere muy fácil: Hubiera podido vivir muy bien de mi oficio, pero esa no era mi vocación y tuve que luchar para lo que vino después. Hay que ser fuertes, hay que ser duros, y ahí sí, ahí admito yo la agresividad».

® 81

asteyo
izenak

atsedenak ez dik iraupenik

—Aurrera doan Abendua honek ez al ziguk kalterik ekarriko!

—Zer ba?

—Ez zekiat, baina urteoro... bai, Carrerorena Abenduan gertatu zenez gero urteoro bazegok zerbait.

Horrela mintzo zen Joxe Martinen lankide bat. Testuinguru horretan bizi dira egun errefuxiatuak. Babes gabe. Eta aurtan Joxe Martini tokatu. Etsaiek bazekiten nor aukeratzan zuten. Ongi asko zekiten hori. Usurbildar honek inoiz ez bait zuen atzera egin aukeratutako bidean. Herriaren-ganako konpromezu horretan. Bide latz bati dagokion bukaera latza. USURBILek, herriak, sakonki erantzun du. Herriaren izena Euskal Herriko historiaren barruan eta letra handitan ezarri duenari, herriko seme berezi horri behar bezalako agurra ema-

raz. Joxe Martinenganako maitasuna eta errespetoa adieraziz. Agintari zahar eta berriak ere errespeto handiz, ez dira agertu. Hago lasai, Joxe Martin, **HERRIAREN**AK herriarentzat hainbat aldiz berrepikatutako hori bete egin duk hirean. Hire herriak inork baino hobeto zekik hori.

Besteak ez dituk azaldu. «Venga de donde venga»koak ere, errespetatu haute. Badakik, treguarena. Entzungo huen noski, neska hark hire amari kantaturikoa: **GU DENOK HAR GAITZAZU SEMETZAT**. Horrelako zer-bait huen hire ama Elenari esandakoa. Eta gogratzen diat aspaldian batek idatzitakoa: **HERRI HONETAN ATSEDENAK EZ DU APENAS IRAURTEN**. Irakurle baten erantzuna ere gogoan zeukat: **IRAUN-BEHARRAK EZ BAITU ATSEDENIK**.

JOXEMARI LERTXUNDI

euskaldun bat el Salvador-eko iraultzan

Bagenekien bazela euskaldunen bat El Salvador-eko gerrian, iraultzaileek menderatzen duten herrialdean. Eta azkenean berri zehatzagorik lortu ahal izan dugu. Nahiago dugu oraingoz herikide honen izen-abizenik ez haizeratzea, hategi ere berari bainetik eskatu ez diogulako; ez dakigu bere aktibitateak hemen ezagunak izateak bere itzuleran

zer suposatuko lioketen eta nahiago dugu gutxiegi esateaz failatzea ahobero izateagatik baino. Esan dezagun, hala ere, Euskal Ezker Abertzalean eza-guna dela, kanpoan jaioa izanik ere Bilbo inguruan bizi zela eta I.M. direla bere inizialak.

Denbora asko baino lehen bere kolaborazioren bat lortzeko

esperantza badugu. Baina bitartean hemen doakizue Panamá-ko «La República» egunkarian uz-tailaren 13an agertu zen bere artikulua hau. Artikulu hau dela merio Panamá-ko Presidenteak berak zoriondu zuen. Erdaratik guk geuk itzulita dago, eta bere interesa argi ikusiko duzue.

gehiengoaren iraultza (la revolución de las mayorías)

2.000 urte aldera munduko edozein Herriak sekundariako ikasleek XX. mendearen Historia objektibo bat azter dezaten, batez ere —eta harriduraz, espero dugu— bi hamarkadatan geldituko dira (1970-80-90) eta herrailde batean: Latinoamerika eta erdiko istmoan batez ere Panama (1968), Nikaragua (1979), El Salvador (1980), Guatemala, Honduras, Costa Rica, Latinoamerika osoa dago itxaropenaz haina sufrimenduz beteriko ildo batean murgildua.

Artikulu hau zenbaki eta estatistikaz bonbardea genezake, demostratuaz ari direla ematen

Amerika Latino osoan —intensitate haundiago edo txikiagoz, eta zenbait salbuespenekin— faktore batzuk, amerikanoak berak aztoratuko lituzketenak inguratzen dituen mundutik erabat urrunduak eta telefonoaren ring-ringak, telebistak, Holiwoodek, hamburgesek eta McDonaldek hain itoeraziak ez baleude. Lurra esku bakan batzutan konzentratu egoteak, auzotegi periferikoak —benetako

miseriguneak—, langabeziak, analfabetismoak, egunetik egunera gehiagotzen ari diren aho gosetien milioiak, haur mortandadeak, gaitz ugariak.... Latinoamareketan egunero bizi ditugun faktore hauek sortu dute Iraultzaren oinarri objektiboa.

Iraultza honen arrazoiak, ordea, ez dira pobretasuna, ont-

sun nazionalen banaketa injustoa eta kondizio materialak bakarrik. Pobretasuna gure Planetako herri ugarietan aurki dezakegu, eta hala ere gehienek lehengo egoera berean jarraitzen dute, protesta oihu haundiegirik entzuten ez dugularik. Pobretasunaz gain, beste fenomeno batzuen konbinaketa ematen da, hoiem oinarrian benetako independentziaren desioa dagoela, independentzia hitzekoa bakarrik izan den etapa bat bukatzekoa. «Ekintzara pasatzea» entzuten da garbi, herrien «aski» oihua, errebelio gogo eta indar bat, jendearen egoera animiko bat zihur asko espainolen dominioaren azkeneko urteetakoarekin konparatzeko modukoa. Gehiengoaren desioak errealitate bihurtu nahi geldiezin bat.

Paradoxikoki, iratzartze kolektibo honetan, eragin indartsua izan dute gizarte kontsumistaren tresna tradizionalak: komunikabideak, irratiak, telebistak. Horrela, Latinoamareketan behartsuak gero eta behartsuago dira eta beren kopurua gero eta haun-

★
FMLN

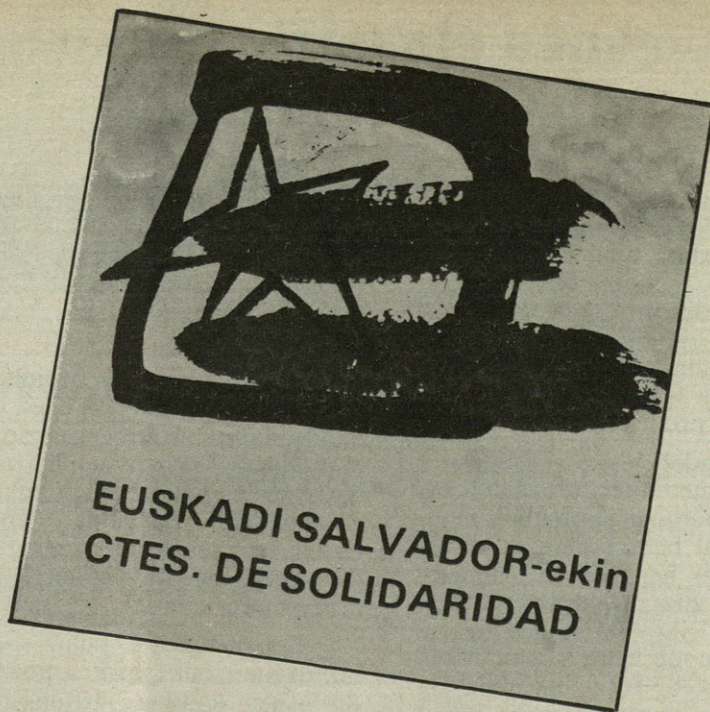

diagoa, baina pobre izateak, go-seak edo jantzirik gabe egoteak ez du esan nahiitsu edo gor izatearik; miseriaren erdian Nikaraguako gerla ezagutu zuten eta harmetan jaiki zen herriaren garaipena, eta konturatzen dira USAk bultzatzen duela berak egoera horretan mantentzen dituen gobernuak.

Askatasunerako eskema global eta teoriko bat izateak, gaurko esperientziek eta arrazoi historiko eta kulturek, komenientziak bezala, etorkizunari buruzko azterketa batera bultzatzen ditu analistak. Etorkizun hori elkarrekiko proiektu batean oinarritua eta justiziaz eta askatasunez gainezka susmatzen dugu.

Istmoko herri ezberdinetako prozesuak azken finean lege historiko berdinek eraginik badaude ere, hauek era berezitan agertzen dira errepublika bakoitzean. Eta hau, askotan indar aurrerakoiek dogmatismoaren sobraz ongi ulertzen ez dutena, ongi aski aprobetxatzen dute demokratizapenaren eta independentzia nazionalen etsaiek. Etsaiek zaku berean sartzen dituzte —komunista etiketa ezarrita— errepresioaren aurka burrukan ari diren El Salvador-eko maisu eta sendagileak eta Tegucigalpako edozein fabrikatan jornal hobeak eskatzen dituzten langileak. Guatemalaren kasua ez aipatzeagatik, hor gobernuaren politika pittin bat kritika dezatenak berealaxe heriotzerako edo desagertzeko «aspirante» bihurtzen baitira.

Inguru honetako errepubliketan, hain zuzen, prozesuek definizio nazionala dute eta eragin internazionala. Prozesuak era ezberdin batean desarroila daitezke, baina erdiko muinean askatasun eta justizia nahi bat baldin badago konplementatu egiten dira. Argi dago Panamak sandinistek emandako laguntza ez zioala emango 11 urte lehenago Panamán aldaketarik gertatu ez balitz. Nikaragua eta Panamá dira, hain zuzen ere, istmoko Herri klabeak, bakoitza arrazoi ezberdinengatik. Ahaztu gabe egun ia erebat gerran dagoen El Salvador, zeinak areako desajuste estruktural guztiak biltzen bait ditu bere baitan, Nikaragua aldaketa iraultzaile baten ondorio da; honek 1959an Kubako iraultzak sortu zituen espektazioen maila-

koak sortzen ditu. Panamaren historia, bestalde, oso berezia da batez ere kanalari dagokionez: sistemaren «barrutik» askatu nahi du eta berarekin radikal hautsi gabe; traszendentzia haundiko apustu historiko bat.

Nikaraguak, uztailaren 19ko iraultzatik urtebetera, egoera benetan itxaropentsua agertzen digu. Ez bakarrik bere garaian Somozaren diktadura azpiratu zutelako, eta hori bakarrik ere abal bat litzateke, baizik eta hango gidariek agertzen ari duten ausardia, irudimen eta zihurtasunagatik, injusto bezain ondo montatua den desprestigio eta blokeo kanpainari aurpegi emanaz. Horren frogantza polittik izan dira Robelo injinariak sorturiko krisia konpontzeko era eta uztailaren 19a ospatzeko Jimmy Carter eta Leonidas Brezhnev batera inbitatzerakoan izan duten jenialidade diplomatikoa. Etorkizunean Nikaraguak bai bere aldakuntza sozioekonomikoa eta ideologikoa eta bai bere pluralismoa gogor mantentzen baditu, horrek eutsiko dio bere prozesuari. Eta baita ere El Salvador-en eta Guatemalan diktaduraren aurkako indarrek behar duten laguntza etakredibilitadeari.

Panamak leku garrantzitsu bat du kontestu honetan. Bera izan zen aldaketa aurrerakoi bat egin zuen lehen errepublika

(1968). Egin zutenek iraultza deitzen diote. Guardia Nacionaleko ofizialeek eragin zuten. — historiako salbuespen bat— Arnulfo Ariasen sistema anakronikoaren aurka. Ameriketako mapa aztertzen badugu, ez dugu aurkituko mediazio eta gidaritza paper bat egiteko Panama baino hobeto kokatutako Herriarik. Panama, eskema klasiko batean kapitalista bezala defini daitekeen sistema batean, bai errekurtsio haundien esplotazioan eta bai komunitatearen zerbitzu oinarrikoenetan partizipazio gogor bat duen ekonomia misto bati inguratzeko zaio. Barne politikan aurrerapen sozialen lorketak Ukaezina dirudi, hori delarik Herriko estabilitatearen oinarriarik garrantzitsuenak. Estabilitatea da, hain zuzen ere, kanpoako prestijio eta kredibilitatearen nahitaezko errequisitoa.

Areako beste «demokrazia-aren baluarte»-aren, Costa Ricaren, alderantziz, non azken bo- lada honetan altxatu baitira esku- bitaratzearen eta alineamendu- aren haizeak, alderantziz, diogun bezala, Panaman demokrazia sa- kontzearen eta ez- alineamenduaren alderako kor- rronte bat ageri da, guztiorren fruitu, ez-alineatu- en mugimen- duak Panama ongi errekonozit- zen dute, Herri sozialistek ondo ikusia dago, Europako sozialde- mokraziak —egunetik, egunera indartsuagoa— bere inguruko- tzat hartzen du eta azkenik USAk ere amaitzen du.

esnea eta nazioarteko elikera-programak

Munduan zehar lurrikara, uholde, lehorta, gosealdi eta antzeko gertakizunak direla eta nazioarteko laguntza behar denean ematen den urratsenatariko bat janariak eta elikagaiak bidaltzea da. Hauen artean hauts-esnea izaten da ugarienetarikoa. Egokia al da prozedura hau?

Mendebaldeko jendearen artean, medikuen artean ere, esnea eta beronen deribatuak dietaren behar beharrezko zati direla oso iritzi hedatua da. Honela, adibide gisa, Iparramerikarrek 250 bat Libra pertsona esne eta produktu deribatu konsumitzen dute urtero. Iritzi hau dela eta herri azpigaratuei esnea bihiltzea oso onuragarri delaxuste da. Hala ere badago anitz jende esnea liseritzeko arazoak dituen. Arazo hauek laktosajasanezinkeria deritzen eritasun baten ondorio izaten dira jeneralean.

Laktosa esnean eta beronen deribatuetan dagoen azukrea da. Behiesneak %6 laktosa du, yogurt-ak %4, helatuak %6,5, gurinak %0,5 eta gaztak %2. Laktosak kaltzio eta fosforoaren zurgapena faboratzen ditu. Gorputzak ezin du zuzen zuzenean laktosa erabili, erabilgarria izan dadin beroren osagaietan hidrolisatuta izan behar du, hau da glukosa azukreetan. Heste mehean dagoen laktasa entzimak betetzen du funtzio hau.

Laktosa jasanezinkeria duen jendeak laktasa urria duelako ozeten da, honela gorputzak ezin du laktosa erabili. Hartutako laktosa-kantitatea, hau degradatzeko gorputzak duen laktasa-kantitatea baino handiago bada, soberan dagoen laktosa liseritu gabe heste lodian zehar jarraitzen da. Laktosa honek ura arrastratzen du heste lodira eta kolonen hartzitu egiten da diarrea, goitika eta goragalea emamez.

Munduko ez-kaukasiar hel duen populazioaren artean 70%ek laktosa-arazoak baditu hein handi ala txiki batean. Kaukasiarrekin gonbaratuz talde askok laktosa-jasan ezinkeria altuagoa du, hauen artean aipagarrienak:

eskimalak, amerikar indioak, vietnandarrek, iraniarrak eta Afrikako beltzak dira. Ohiturez esnerik edaten ez duten taldeek laktosa-jasanezinkerizko maila altuagoa dute.

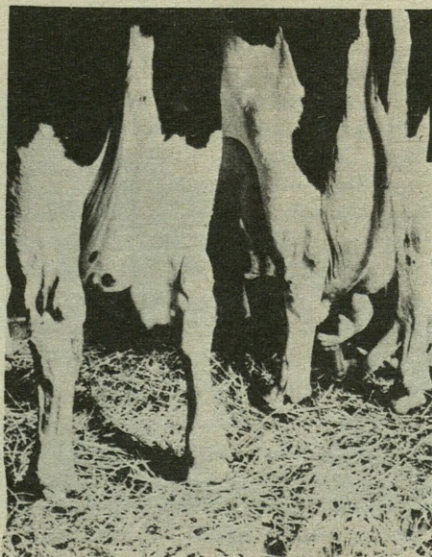
Hirugarren Munduan laktosa-jasanezinkeria duen he-
dadura kontutan izanik, nazioarteko elikagai-programen barruan hauts-esnea bidali beharko al litzateke? Nahiz eta gainkiro erantzuna ezezkoa iruditu zientzilariek baietz uste dute bi funtsezko arazo direla kausa.

Lehenengoz, nahiz eta laktosa-arazoak sofritu, posible da esnea kantitate batetarin hartzea etahartutako esneak nutrizio-mozkinak eragitea. Honela 1977 ean. Etiopian laktosajasanezinkeria zuten haurren artean eginiko azterketak zera eman zuen aditzera, nahiko esne edan zezaketela kwoshiorko deitutako proteina-eskasiak sortzen duen eritasuna tratatzeko.

Bigarren, beste irtenbide bat esnari laktasa entzima eranstea da honen eskasiak sortzen dituen ondorioak baztertzen direla. Laktasa merkatalki lor daiteke.

Ondorio gisa Hirugarren Munduari esnea bidaltzea egokia dela esan dezakegu laktosajasanezinkeria jartzen dituen mugak kontutan hartzen badira.

OTSOA JUANDABURRE

Irujo: oroitzapenerako gizon bat

Irujo hil da. Egia esan gazteegi gara bere garaiak bizi zutenentzat pertsona honek duen garrantzia eta esanahia ulertzeko. Hori susmatzen dugu guk behintzat, bere pertsonaz gure gurasoek zein moduz hitzegiten duten entzuten dugunean. Itzalezko gizona omen zen.

Frankismoaren azken garaian gazteoi Irujo aipatu bezain laster, errepublika garaiko ministroaren figura bururatzen zitzaigun. Sinpatiaz, nafar horrek errepublikako korteetan esandakoak behin edo behin gurasoei entzunak genizkielako. Nafar, euskaldun, abertzale eta errepublikano haren hitz zentzudun eta gogorrak.

Bere zentzu onean pertsonaia historiko bat zela esatea ongi legoke. Gu gazteon borroka haietan behintzat historia zen. Hala ere, azken urte hauetako historiaren berpizte honetan historiako zenbait pertsonaia gure begi eta belarrien aurrean berpiztu zaizkigu. Eta bizirik ikusi ahal izan ditugu guretzat pertsonaia historikoak ziren haiek.

Aurpegi gogorreko aitona ximur horiengandik urruti begiratzen zuten begi batzuk nabari ditugu, aitonek duten xarma hori sentitu dugu. Hainbat jendearengan sortu duen bihotz-minak ikutu gaitu eta historia aurrera doala konturatu gara.

Hainbeste borrokatu duen gizon argal honek Euskadi ez du ez askatuta ez errepublikanoa ikusi.

Eta jendearen begirunean hil da. Jaunaren bakean, 1981ko Urtarrilaren lehenean.

MIREN ITXASO

ETXE hauen kafegatik oso mazalki akuilaturik, nire mundu ingurugintza ezin nuen gelditu. Horrela berriz bidean aurkitzen nauzue, Argia Pressen Travels Inc. ko mandatari berezi gisa. Mandatari bereziek hegazkinaz egiten zuten atseginik Argia Zeruko Argia zenean; baina gaurko egunean ez dago hegazkinik erreporteroentzat. Argia Lurreko Argia bihurtu delako, eta horregatik Ferrocarriles Vascongados txartel kilometrikoa ematen digute kontularioi ibiltzeko; eta milak bota iezaizkion n. besterik gabe. Goazen arazora. Trenatik jaitsi nahuk n ez aspalldinamik. Han goian idazkun izu-zoragarria: «Hiruzulokozelaieta». Behean, Gobierno Vascongado-ren ittzulpen ofiziala: «El Ruso Loco y Celoso». Izen kezazaraduna, oye. Jitxkokentzako modukoa, badakin n zertaz mintzatzzen ari naizen: Andoni Perkins aho makurturik, begi edipiko negarrezak begizkokadak botatzen ari eta arrantzak guztia. Suspense sensorraun, ulertu?

Geltoki kefea —Andoni Perkinsen probetako aita ote?— kójua eta begibakarra duk n. Ezkerreko lepoan bele bat karrankaz ari: «Gora tradizioa! Esparkero hormara!». Geltoki kefeak ere bai karraska egiten zekien: «Egon hadi isilik, Zumalakarrregi», dio nire gorputza bitartean oso zorrozki ikusmiratzen, bere borobil gorri bakarlean piazpen amorratua. Adeitsuro

gezurra!

RAFAEL CASTELLANO

gaurko eremutar bat

esan nion: «Eremutarraren bilanator». Ez zuen ezer arrapostu geltoki kefeak, baina beleak, hala ere, karrantatu zidan: «Erdiko bidetik segi bedi berori, eta Gurutz Apurtua iritsia, berorrek ezkerrean okertu behar du, eta handik, aurrera, leiza bat topatu arte. Leizan bertan hiru zulo daude: zailtasunik gabe eremutarrarena zein den ezagutuko du berorrek, paparazi jauna». «Oso eskertua» irripar egin nion beleari; eta berak: «Ez horregatik. Gora Santa Cruz! Lizarraga urkara!». Bizkarretan beldur izotza irrist egiten ari, erdiko bideruntz abiatu nintzen eta, zintzo, xoriaren aginduak segi nituen. Arrazoa zeukan beleak, eremutarraren zuloa atzemateko zailtasunik ez zegoela esan zidanean. Tope-raino biratua zegoen anakoretaren diskontzia, eta bafle bietatik Walkeren «I wana see my baby in Harlem» entzuten zen. Zulora hurbiltzen nintzenean eremuta-

rraren ahotsak marmeladagozokiz dei egin zidan: «Sar adi, biotsa, eta janci ezac peluca». Han zegoen, pebeteroz inguratuta, beisbol bate bat bezala sandalo usainez porroa ahoan, ortzadar kolorezko lumatxatumatxa gainean eroria, esku ezkerrean «Bilitisen Poemak», eskuinean diskontziko urrutiaginpideak. «Jarri, maichia, eta ishili-can egon adi minutu batez. Encun ezac, uou, cé gozada contrabajo bacarginza au. Eztuc maitachen Memphis Slimen «W'ere gonna burn it» ala?» Nik, bitartean, hormetako marrazkiak —Miró, Ubeda, Saura, Zumeta— sinisgaizki so egiten nituen. Oin behetik, hartz, kastor eta urtxakurrezko larru samurrak. Aurrean, kornukopia ispilu haundi bat bargeño baten gainean. Bero beltza, kolorezko telebista bi-deotapearekin, bar-kutxa ederra, eta sapaitik zintzilik, ez nauk n sinistuko, hainbat jabugoko urdaiazpiko! Besoak gurutzatu nituen eta anakoretaren arpegi zini-kora nire galdera zitaldua jaurtiki nuen: «Ederki, porastero, baina seksoaz, zer?» Ezin dun n asmatu ze parrastada erantzun zidan anakoretak: «Estuc conturatu, maichia, geltoqui quefia Maricarmen eta bere panpiñac cirela, Almazor bere senarraren-gandik ihesca dabilela?». «Bale», esan nion: «Ebaki eta añaunka, tio, txo». Eta eremutarrak zerman porroa —erretzeko porroa, ojo— onetsi asumitu nuen.

Jatetxea

ALDANONDO

SAGARDOA — TXAKOLINA

DONOSTIA

Urrt. 412852

K. EUSKAL-HERRIA-6

euskara eta konplexuak

Gai haur behar bezala aztertuta eta lana tajuz burutzeko, atzera begiratu beharko dugu zerbait historiaren maldan gogai-karri horretan.

Lehenengo eta behin, euskaldunek, eta euskara baizik ez zekitenek, zer kontzepzio zuten beren jatorrizko hizkuntzari buruz, euskarari buruz, gaingiroki bederen ikus dezagun. Kontzepzio hori zerk sostengatzen zuen ere kontuan hartu beharrekoa da, noski, egoeraren benetako analisi bat eskaintzekotan.

Euskararen eta Euskal Herriaren etsaiek antzinetik kendu nahi izan diote eta ukatu euskarari baliagarritasun klitxea. Euskaldunari buruan sartu nahi izan zaio, bere hizkuntzak ez duela balio ezertarako ere gizarte moderno eta zibilizatu batetarako. Baina ez zen esatea bakarrik; praktikan ere halaxe gertatzen zen askorentzat.

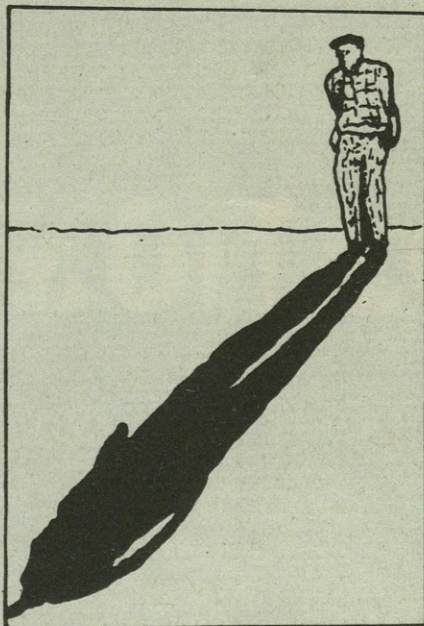
Leitza edo Errezilgo baserri puntatik Tolosara eskribauarengana zentorren hura, herriko apaiz, maisu edo medikuaz lagundurik etorriko zen; eta beste ezer baino gehiago interprete bezala harturik. Modutsu honetako milaka eta milaka kasu eman dira Euskal Herrian.

Normala zen, beraz, baserriar honek bere seme-alabak, erdaraz ikas zezaten. Agurain. Gasteiz edo ez dakit nora bialtzea. Hitz batean, bere hizkuntzaz uko egitea.

Erdaraz ez dakien euskaldun bat, hala behar ez baluke ere, milaka egoera eta situazio barrengarritan gertatu izan da eta horrek konplexu haundiak sortu dizkio, non, ondorioz, euskara baztertzera ez-eraz, zeharo zapuztera ere heldu den. Kontzepzio hau, zoritxarres, oso hedatua egon da euskaldunen artean, eta

ez kasu aislatu eta bakar batzu bakarrik, nahikoa jeneraldua, baizik. Jende askok euskara ezinbestez erabili duela, esango nuke nik, eta kontzientziarik gabe. Hori, nik uste, ez dela bategi ona. Gure lankide herritar batek esaten duenaz gogoratzen naiz momentu honetan: «goizeko zazpietarako egunero obligazioz lanera doan hura ez da inoiz ere ongi bizi-». Arrazoi du. Gauzak borondatez eta kontzientziaz agin beharko lirarteke ongi egiteko.

Batek baino gehiagok galdetuko du zertara datorren erroilu hau guzia. Begira, diskusio edo eztabaida bat izan berria nauzue lagun batekin, zeinak zioen euskara benetan ongi dakitenak eta maite dutenak baserriarrek eta erdaraz ez dakitenak bakarrik zirela. Hau baino astakeria haundiago bat gutitan entzun dut, jaunak. Baina kontuz. Nire lagunaren esanek, alde batera, badute logikarik; izan ere, kaletar askok galdu bait du euskara eta beste askok oso gaizki erabiltzen du.

Orain, ez zaio kulpak bota behar erdaraz jakiteari, euskaraz ez ikasteari baino.

Euskara ongi jakiteko ere, asko saiatu eta ikasi behar da bere sail guzitan, gramatika, literatura, e.a.

Erdaraz nork jakingo duela ongien uste duzue? Burgosko artzaiak ala Madrilgo unibertsitateko katedratikoak? Bada, hori aplikatu orain euskarari eta konklusioak ateratu.

Euskal Herriaren egoera, nahi baduzue anormala: kontuan harturik eta egungo errealitatean oinarriturik, nik konklusio hauxe ateratzen dut: gaur-gaurkoz ezinbestekoa dela erdaraz jakitea eta euskara ere apurka-apurka beharrezko egiten saiatu behar dugula. Beraz, zalantzarik gabe benetako elebitasun edo bilinguismoaren alde jokatu behar dugu. Hori bai, euskararen kaltetan dagoen egoera diglosikoa ikusirik, honi preterentzia eman eta laguntza gehiago eginez. Gainera, purismo guzia baztertuz, antzua bait da, edozein gai tratatzeko moduko euskara irakas diezaiegun ondorengoei.

Behar-bada, simplekeria haundiak esan direnak. Badakit gai hau aztertzeko politika, histori eta soziologi estudio sakonen argitan ikertu beharko litzatekeela, baina gaur egin nahi ukan duguna, oraindik hain urruti ez dauden garaietako esperientzietan oinarrituz, bi hizkuntzaren elkarbizitza posible ez-eraz, ezinbestekoa dela esplikatzea eta bietatik bat ez jakiteak, beti euskarari kalte egiten diola. Egia eta benetan kezkatzen gaituena, beraz, euskara da. Etor bedi inongo konplexurik gabe euskara hutsez baliatu gaitzekin eguna.

RUFINO IRAOLA

ezker abertzalea bidez erratu da prentsarekin

Ezker abertzaleak prentsa aparatuari begira segitu duen estrategia ez da korrektua gertatu. Ezkerreko prentsaren esperientzia guztiz positiboak erdaraz emanak izan dira ia osorik eta euskal prentsaren kaltetan. Dato honek, euskal prentsaren kaltetan gertatutako prozesuak inbalidatu egiten du neurri batetan gure estrategia eta replanteamendua eskatzen.

Irakaskuntzaren alorrean bestela jokatu da. Euskararen eremua apuntalatu da lehenbizi eta euskal erakundeen iraupena aseguratu ondoren atakatu dira erdal erakunde ofizialak. Estrategia nonek bazuen funtsezko arrazoirik. Eskoletako inkulkazio ideologikoa frakasoa zen abertzaletasunari esker eta euskaldun eskualdeetan frakasoa totala zen euskara-erdara kontradizioari esker. Eskolek zuten legitimazio falta nabaria ikusirik planta berriko erakundeak, ikastolak jasotzea erabaki zuen ezker abertzaleak.

Legitimazio falta bera nabari zen duela bost urte erdal prentsa zaharrean. «La Voz de España» edo «La Gaceta» «egiarik» biribilenak «gezurtzat» hartzen zituen jendeak. Gaur Egin edo Deiaiko «gezurrik» koardratuenak «egia» garbitzat hartzen dira. Prentsa berria finantziatu eta gestionatzen duten indar politikoek eman diete kredibilitatea eta neurri haundi batetan euskararen erabilpenaren portzentaia famatuek.

Prentsak ez du eskolaren intzidentziarik jendeari ideologiaren pieza fundamentalak montatzerakoan. Prentsak, ordea, efikazia izugarria demostratu du jendearen iritziak bideratzeko orduan; HBren kanpaina Eginek edo PNVrenean Deiak.

Ezker abertzaleak ustez efizazia politikoaren kriterioe baliatuz

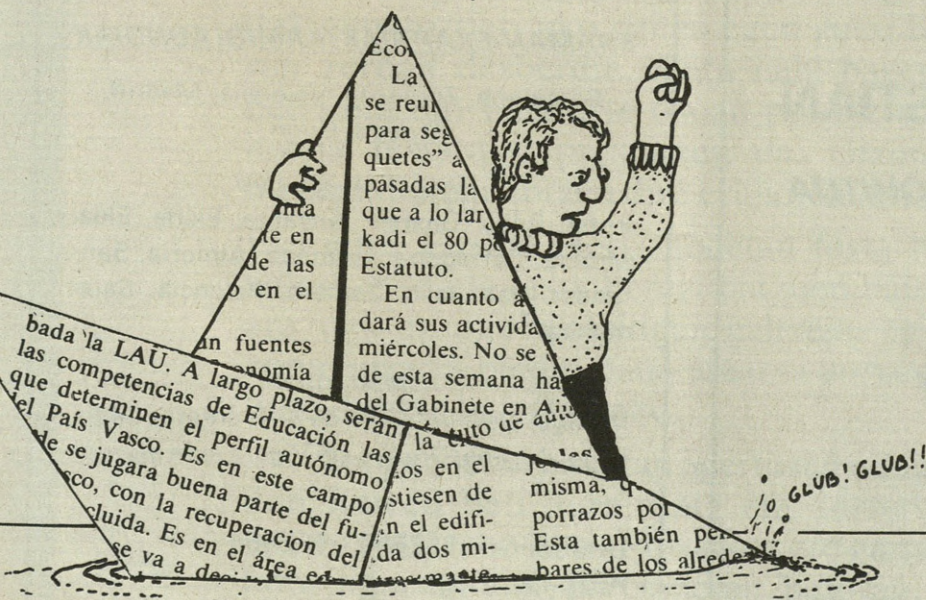
erdal prentsa lejitimatu du euskararen kaltetan.

Euskal prentsak badakigu, ikastola batek ez dituen zailtasunak ditu: audientzia masiboa, beraz, destinatario heterogeneoa. Destinatario alfabetatu gabea, beraz, euskal prentsa herri xumeak ez intelektualek irakurtzen dute euskaraz errazago. Ikastolek badute indarririk alfabetatzeko eta prentsak lagundu baizik ez dezake egin. Prentsa konkpetiboak inbertsio haundiak isijitzen ditu eta merkatuaren morroibihurtzen da produktoa.

Hala ere, oztopo guztiok ez dute justifikatzen ezker abertzaleak prentsaren alorrean egin duen strategi errakuntza. Alferrik da beharbada orain, prozentaien dantzan sartzea. Ehuneko 7ren orde euskara 20 sartuko balitz ere jarraibide nagusia ez da aldatzen, kriterio enpirikoegiak baitira porzentaia autokritika egiteko orduan. Jarraibide nagusia garbi dago: euskarazko prentsak denik eta marjinatuen, motzena, ahulena delarik ere, gure indarririk printzipalena mezezi ditu. Erdal prentsari, denik eta «abertzaleena» delarik ere atentzio sekundarioa zor zaio.

Ez dute inolako parekotasunik. Erakunde ofizialak ere, beraz, ezin daitezke euskarazkoei txanpon batzuk emateaz konforma, prentsaren alorrean den kompetentzia eta euskarak bere kontra dituen faktoreak kontutan izanik, euskal prentsak erdalduinak baino jantziagoa, trebeagoa izan behar baitu.

Jarraibide nagusi honek ez du zertan frente sekundarioak ahaztu beharrik. Erdarazko prentsan ezker abertzaleak lortu duen askatasun kota altua galtzeko zorian aurkitzen gara. Hau beste lelo bat da, ordea.

arlo honetan.

Mikelek ordea, gauzak nahiko argi dituela dirudi. «Xaguxarta» aldizkari literarioaz ari zaigula, lan batzuez esaten du balio literarioak ez dutela (Peillen, Eguzkitza), beste batzuk berriz, nahiko onak omen dira, Sarrionaindia eta Uriarenak azpimarrazten ditu batez ere.

Sarrionaindiaren ipuia neri atsegin izan zait, batzuk ondo ulertu ditut, baita gustatu ere, baina ez orokorki, detaile asko eta asko ez dira nere ulermenean sartu; bi edo hiru aldiz irakurriz gero, behar bada ulertzera iritsiko nintzateke, baina paxara eta denbora asko

behar da horretarako.

Josu Landa promesa bat omen da gure literaturan, agian bai, eta hala izatea desiratzen diot, baina hori izatez gerotan ez dut uste «Xaguxarra»-n idatzitako lanari esker izango denik. Aldizkaria erosi dutenetatik jakin nahi nuke zenbatek lortu duten bukaerara iristea, horretara iritsi direnek medaila merezi dute eta. Agian nere irudipen subjektibo bat besterik ez da izango, baina arraioa, lehen orrialdetik ezin izan nuen pasa, hain zen ulergaitz eta zentzurik gabekoa! (etzandako esaldiak barne). Hori eta egungo zenbait idazlek, ez guztiek, egiten dutena esnobismoa, masokismoa, buru-engainatzea

izan daiteke, baina ez literatura. Literatura bati pat komunikazioa izan behar du, fondoaren diktaduran (linealtasuna, topikoak, panfletoa...) nahiz formarenean (uler-gaiztasuna, komunikazio eza, esnobismoa...) erori gabe, nolabaitetan bi mutur horien artean mugituaz.

Iritzi hau, zenbait gauza irakurtzerakoan, ulertu ezinez kabreatu egiten den hoietakoren batena da, literaturan komunikazioa, edertasuna eta atsegintasuna bilatzen dutenena. TONTOTZAT HARTZEN OTEGAI-TUZUE???

X. AMUNDARAIN

balio literarioaz mikel HDZ abaituari erantzunez

Literaturaren mugaz ez dakit kriterio zehatzak dauden, nik ez-behinik behin ditut eta intuizioz mugitzen naiz

**JOSE
ZINKUNEGIREN
OPTIKA DONOSTIAN
URTEETAN LANEAN OHITUA**

Hernani, 4

DONOSTIA

Transportes

azkar s.a.

ERAMAN-EKARRIAK, KAMIOIAUNDIAK

Barcelona, Zaragoza, Valencia, Madrid,
Oviedo, Gijón.

Donostitik egunero:

Iruña, Bilbo, Gasteiz, Alicante, Elche, Elda,
Murcia, Cartagena, Granada, Almería, San-
tander, Valladolid, Zamora, Palencia, Sala-
manca.

Astean irutan:

Malaga, Sevilla, Jerez de la Frontera, Cadiz,
Lugo, Coruña, Orense eta Vigora joan etorriak

Urrutizkiñak: 552650 - 552654

Apartado 1381

Hernanirako bide nagusian,

ERBOGIA hauzoan

DONOSTIA

URTE ZAHAR URTE BERRI

Festa, poza, zoriona,... hainbeste gauza dira garai honetan desiratzen direnak; baina bizitzen al dira? egitan ospatzen al dira?

Kaleek adierazten digutena izugarria da, badirudi ez dela ezer gertatzen, ahaztu nahi bagenu bezala, badela dakigun guztiari uko egitea egun gutxi batzuetarako bederen zerbait desberdin bilatu nahi bagenu bezala, zerbait berri eta on. Hau urte osoan posible ez bailitza. Horrela herria festarako prestatzen da. Gizonaren desio hauei forma emateko lotzen dire erlijio, kultur eta gizazte gaiak.

Eta gure Euskal Herri honetan festa hauek beste balio, adierazpen eta festa berezi batzuen bidez adierazten dira; arazoak ez direla olbidoan galtzeko eginda, baizik etagizona ausarta baldin bada arazoei aurpegia emanaz gaindituko dituela baieztatzeko.

Hau da lerro hauetan agertu nahi duguna, gizon euskaldun horren beti aurreruntz eta aurrera begira bizitzeko duen zentzu oso hori. Eta askoz ere garrantzitsuagoa dena, bere ingurugiroan, pertsonetan, naturan, baserrian, lanean, edo kosmosean, bere martxan aurkitzen dituen oztopoak gainditzeko bidea bilatzen duela.

Gaur egun Euskal Herrian bizi dugun errealitatean gure ja-torriak irakurtzen jakitea beharrezkoa dugula uste dut. Gure asabek beren egunoroko bizi hartatik utzi nahi izan digutena ulertzea beharrezkoa dela. Ez bakarrik mendi, lurrak, zelai eta fruituak, baizik eta begiz baino bihotzez uler daitekeen hori. Gizonaren izanaren sakonean dagoena delako arrazoiak ulertzen ez duen hori. Nola izan, entzun, mintzatu, lagundu... Gure iragana berrirakurtzen badugu agian gure etorkizunerako bidea aurki dezakegu. Aitona-amomengan irakurtzera iritsi dezakegu gure herriarentzat beharbada bide eta argi izan den hori. Zergatik ez saiatu?

Neguko festa hauen izaerak oraindik gaur egun kristau karakter bat baldin badu ere, jakin beharrezkoa da festa hauen jatorria ez dela Nazareteko Jesusen jaiotza, baizik eta kultur zahar guztiek izan dituzten garai batetako bere izaera indibidual eta kolektiborako oso garrantzitsu izan diren festak. Baiezta daitekeena zera da: eguberriak erlijio kutsua kristautasunarekin hartu zutela.

Gai honekin hasi baino lehen galdera batzuk egitea ere kome-

niko litzaiguke: gaur egun zer da eguberria, zer da festejatzen duguna, zergatik egiten da jai, eta erantzutean oso konklusio zehatzetara iritsiko bagina ere, eta hori kontutan hartzea beharrezkoa baldin bazaigu ere, oraingoz alde batetara utziko dugu.

erlijiozko izaera

Lehenago esan dugu neguko festek argi eta garbi izaera erlijio-soa dutela. Baina hasteko erlijiozko izaera hori zer den ulertu behar dugu. gizonak betidanik bere ingurugiroa definitzen saiatu dira, eta horretarako erreferentziazko puntu bezala hartu duten «zerbait» bilatu dute. Era honetan sortu da gizona eta munduaren arteko harremana. Hau da, beste gauzekin, beste gizonekin eta beste «norbaitekin» sortu duen harremana. Eta beste «hori» MISTERIO bezala agertu ohi da beti. Eta gainera bere bizia zentzu bat emango dion erreferentziazko puntu hori bilatzea izan da gizonarentzat betidanik arazorik zailena.

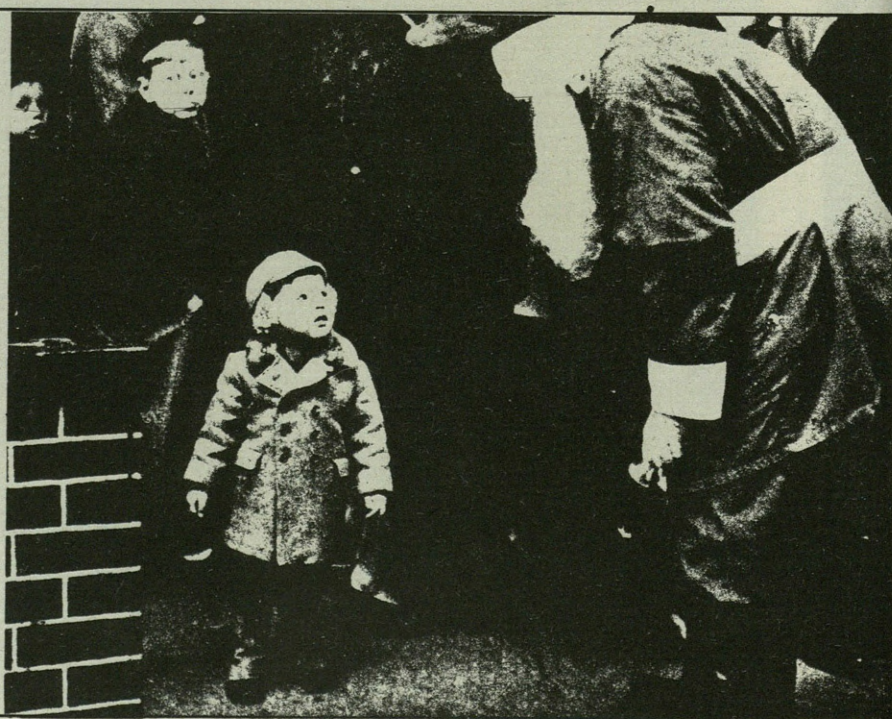
Hortik sortzen da munduan erlijiozko zeraren adierazpena, eta gure kulturaren izadiaren zaharrenetako bat izanik, berdin gertatzen da. Orain dela 35.000 urte baino gehiago (Goi Paleolitikoan)

gure mendietan bizi zen gizon hori bere ingurugiroko gertaeren aurrean galderak jarriaz biziko da.

gertaera horien aurrean bere burua txiki eta ahula aurkituko du, baina beldur edo isiltasunez erantzun beharrean gizon bezala osatuagotuko duen eratzunak bilatzen saiatzen da.

Gertaera horien aurrean bere burua txiki eta ahula aurkituko du, baina beldur edo isiltasunez erantzun beharrean gizon bezala osatuagotuko duen erantzunak bilatzen saiatzen da.

Erantzun hauek fenomeno erlijiosoaren zati dira, baita aintzineko haitzuloetako arte adierazpenak ere. Euskal Herriko hainbeste eta hainbeste leizetako ostilamendu eta hilobietan aurkitu ditzakegu fenomeno horren adierazpena. Honetaz hobekien hitzegin dezaketena J.M. Barandiaran (Aranzadi-Eguren) eta J.A. Lekuona dira, hau da, gizonak historian zehar utzi nahi izan dizkigunaren esplikazio eta honen erlijioarekiko harremanez. Gai hau esku artean hartu dutenak asko izan dira, eta hemen aipatzekoak, M. Eliade eta, zehazki Euskal Herriari dagokionez, E. Sorazuk bildu du bere **Antropología y religión en el Pueblo Vasco** liburuan. E. So-

razu aspaldidanik dabil gure asaben zalantza eta galderarik sakenak aztertu nahiean. Euskal gizonak hain naturalki egunorokoan adieraziko dituenak. Bere liburu honek gizonaren beste dimentsio sakonago batetan sartu nahi gaitu; beste «norbait» horrenganako harremanak agertzen diren mailan; **ORTZI-GOIKOA- JAUNGOIKOA**.

Eta beste «norbait» horren izateari begiratu beharko diogu neguko ferstetazhitzegiterakoan.

Aipatu dugu gizonak bere bizitzari ardatza etengabe bilatzen diola. Lehenengo ardatz hori natura bera izango da, eta honen barruan, eguzkia. Eta hori ikusteko Ortzi izenari buruz zer edo zer esatea komeniko da.

Ortzik zerua eta «ortzea» esan nahi du. Zeru edo zeruko argiaren pertsonalizazio dibinoa da. J.M. Barandiaranek dioenez, neolitikoren azken aldera hasten dira euskaldunak dibinitate hori agurtzen.

ortzi («hortz») zerua esan nahiaz gain, tximista edo ahoko hortza adierazten du. Eta bada-kigu jakin koilarean hortz bat emateak aintzineko gizonari tximistaren aurrean babesa ematen ziola. Ohitura hau ere Neolitikoko

Harokoa da. R.M. Azkuerentzat, ortzi izeneko Zeus edo Jupiter antzeko dibinitate bat izan zuten euskal jentilek.

Eta Barandiaranentzat gaur egungo lexikoa aztertuz, izen horren aztarnak aztertzean dibinitate horren ahalmen artean ekaitzak sortzea legoke: «ihuzturri» (relámpago, trueno), «ozme» (rayo), «ozti» (tormenta), «oztil» (arco iris), «ozkar» (trueno).

Arrazoiaketaren hastapenetan ikusten dugu nola gizonak bere beharrak gaintitzeko bere gizon izaera osatuko duen beste zerbait bilatzen dutela. Lehenengo etapa batetan **EGUZKIA** baldin bada agurtzen duten dibinitate hori, piska bat geroago eguzkia ez da berez dibinitate bezala agertuko, bera baino garran tzitusago eta ahaltsuago bilakatu den beste «zerbait» horren adierazpen edo pertsonalizazio bezala baizik.

Lehenengo gizon harentzat eguzkia «ahalgutzidun» bilakatu bada ez da ezjakintasunarengatik. Gaur egun eguzkia ia guztia dakigu —izar bat dela, berak sortutako argiaz hornitzen dioltaela, helio gasez osatutadagoela, etabar... — baina hala ere ez al digu berak bizitza ematen?

Gure asaba zaharrek beregan ikusi zuten biziaren «sinboloa». Beroaz gain ematen zuelako, horretan oinarritzen den gizonaren izaeraren «eguna egunezkoentzat eta gaua gauenezkoentzat» esaerak adierazten digun bezala. Gehiago gainera, Eguzkia, egunoro irtetzen zen eguzki hori gizonarentzat betikotasunaren promesa bezala agertzen da, ilunabar bakoitzean iluntzea hiltzea izango balitz bezala eta egunsentia, eguzkiaren berpiztea eta gizona horren lekuko bakarra.

Eguzkiak orduan, guk dakigun baino askoz gehiago suposatuko luke gizon hauentzat. Gizonak eguzkiarekin —egunoroko bizitzan azaltzen zen misterio horrekin— hasi zitezkeen harremanetan. Eta honen aztarnak Euskal Herri osoan aurkitzen ditugu:

—Sortaldera begiratzen duten dolmenak.

—Kromletx borobilak.

—Sortaldera begiratzen duten baserriak.

—Negu eta udako su festak.

—Eguzkiari maitasunez emandako agurrak.

—Artegintza orokarki hartuta.

neguko festak

Eta eguzkiak zer suposatzen duen jakiteko uda eta neguko solstizioa dela eta egindako festak dira adierazpenik garbienak. Eta honetaz arituko naiz.

Gizonari ezin zitzaionaski gertatu eguzkian beste «horren» izatea ikustea bakarrik, baizik eta eguzkitik hasiz bere bizitza guztia ordenatu zuen. Lau urte-sasoiekin hasi eta eguzkia gaitzat hartuz egiten ziren festa guztiekin bukatu. Festarikgarrantzitusenak udan ekaineko ilargi betearekin eta neguan abenduarenarekin ospatutakoak diram dudarik gabe. Neguko festak egun horri dagozkio. Zer gertatzen da eguzkiarekin egun horretan? Abenduko ilargi betearen argia eta ilunaren artekomuga da. Ordu arte eguna moztu eta gaua luzatzen zihoan bezala orduti aurrera eguneko argia handituz doa, eta gauekoa berriz murriztuz.

Eta gaur egun guretzat ajolik gabe gertatzen den fenomeno hori gure asabentzat gauza handia zen. Horretan oinarritzen bait zuten bizitzaren zentzu guztia. Ezin bait dugu ahaztu gizon hori naturan bizi zela, naturarekin erabat bat eginda eta natura hori irakurtzeko izan duen sentimendua harrigarria izan dela.

Guzti hau aintzineko gizonarekin garbi gertatzen da. Egur horretaraino eguzkia argi gero eta gutxiago ematen baldin badu (heriotzea) eta egun horretatik aurrera argi gehiago ematen hasi, gure argia, bizitzeko ahalmena (bizitza) gehitzeko. EGUZKIA jaio delako da; horretan datza hain zuzen neguko festen kakoa.

Mundua, bizia eta gizonaren beraren sortzea ospatzen du egun horretan gizonak. Bizitza eternoaren promesatzatospatzen du. Bersortzearen eta kontinuitatearen promesa; berak misterio bezala bizitzen duen horren aurrean sentitzen duen poza.

Lehen eta oraindik ere, honetan oinarritzen diren festak asko dira. Adierazpenaren ardatza SUA da: Eguzki, argi eta biziaren adierazgarri; eta UDA, aguza garbi eta puroenadierazgarri.

Oraindik bizirik aurkitu diren adierazpenak gutxi dira, eta batzuk jasoko ditugu. Baina aurretik garrantziazko ohar bat. Gure asaba zaharrek osotasunean bizi izan dutena paganismo izen desegokiaz deitu izan da, eta honek ez du oinaririk. Beste erlojiozko kultur bat paganoa dela esteak bakoitzarena dela balarra, benetakoa eta onena adierazi

nahi du eta ondorioz besteak ez duela balio eta deuseztu egin behar dela. Honek esan nahi du gizonaren errealitatea ez dela benetan onartzen, bere inguru kulturala onartzen ez den neurri berean. Gizonak sakontasunez bizi izan duen sentipen aberats hori superstizio, leienda edo majia hitzen bidez gaitzetsi nahi dira. Eta hau ez da inolaz ere zilegi.

Ikus ditzagun orain herri honek ere liturgi egutegian erabili izan dituen ospakuntza batzuk eta hor nahasiak aurkituko ditugu gizona, mundua eta Jainkoaren siniste zaharren eta aintzinekoenak, kultur kristauekin batera.

eguberri

Hitzak egun berria esan nahi du. Urtearen lehengo eguna. Baina funtsezko esanahia eguzki berri izango litzateke. Neguko solstizioaren ondorengo lehen eguna. Mende batzuetan eta herri batzuetan, adibidez, Alemanian XI. mendean eta Castillan XIV. mendean egun horretan hasten zen urte berria.

gabon

Hitz honen atzean ohitura eta sinismen asko eta erabat desberdinak daude. Adibidez gau

horretan geldituerik gabe enbor bat su arazten zen, itzaltzen utzi gabe. Su horrekin lehen afaria prestatzen zen eta hurrengo goizean gelditzen zen enborra atarian jarri eta etxeko abereak bere gainetik pasa arazten ziren, urte hartako gaitzek ez zitzaizkuten ikutu. Gero etxean gordetzen zen hurrengo bat arte. Beste izenak ere izan ditu ohitura hoenk: Suilaro, Xiularo, Sukaro, Olentzero-enbor, Gabon-ubil, Gabon mukua, Subilaro-mukoi, sukubela, etabar...

Bedia, Lekeitio, Amorebieta, eta inguruko herrietan «Ogisalutare» ohitura dago hedatuta. Etxeko jaunak gabongaueko afarian aurretik ebakitako ogi txirindola bat mantal azpian gordetzen zen urteko azken egun arte eta gero armairu batetan gordetzen zen. Ogi hau ez da lizuntzen eta gaixotasunetatik gordetzen du, ogi puska hori da «Ogisalutare» izenekoa.

Gabon gaueko afariaz eta Bijilia legearen azken aldaketa arte, abesti honek zer edo zer kontatzen digu:

«Gabon gabian
oituten dogu
gustiak apari ona:
bixigu lebatz
makalau saltza
kafe ta puru ederra
gero txurrun pi plam

ardo ta paltarra
katuak artita
sagu saguka».

Ohizko menua honako honen antzekoa izaten zen:

- 1.—Origo-asea (Aza entsaladan)**
- 2.—Intxaur-saltsa**
- 3.—Makallau-saltsa**
- 4.—Bisigu errea**
- 5.—Sagar erreak**

gabon-zahar

«Urtats» edo «Urteberri» izenez urtearen lehen eguna ezagutzen zen. Urdiainen adibidez gaueko hamabiak pasa etaiturritik isurtzen zen lehenengo urak birtute milagrosoak zituela pentsatzen zen. Altsasu, Urdiain, Lekearoz, Elizondoko etxetara ura eramaten dute honako haukantaritzen:

«Ur barrena, ur goyena
Urte berri, egun ona
Etxe onetan sartu dedilla
Pakiarekin osasun
Urarekin ondasuna».

olentzaro

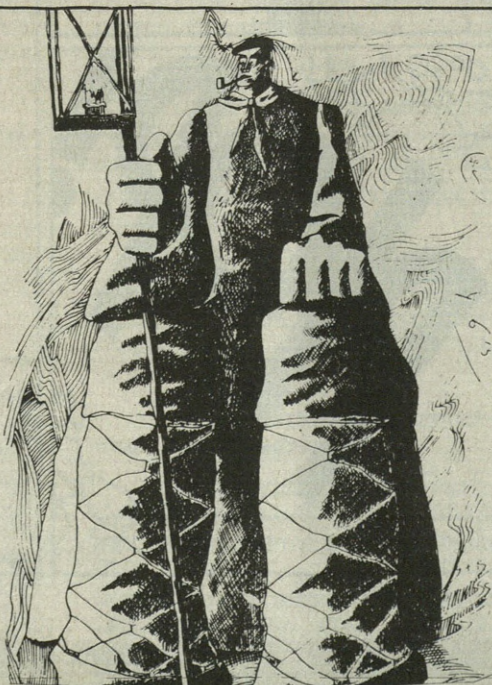
Zein tokitan denaren
arauera: Olentzero, Orentzero,
Onentzero, Orantzare,
Onontzaro.

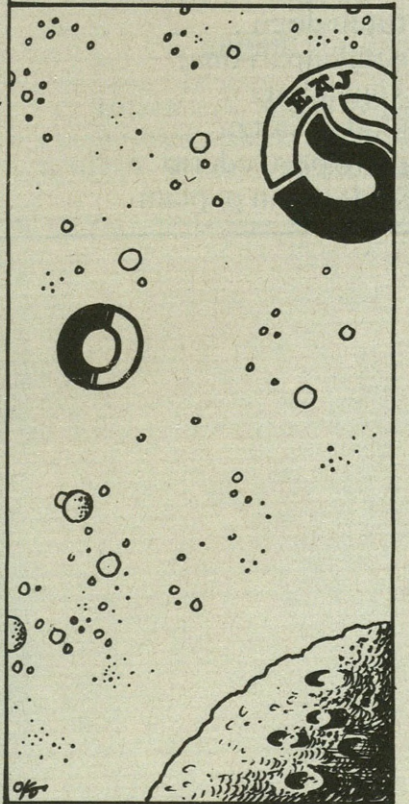
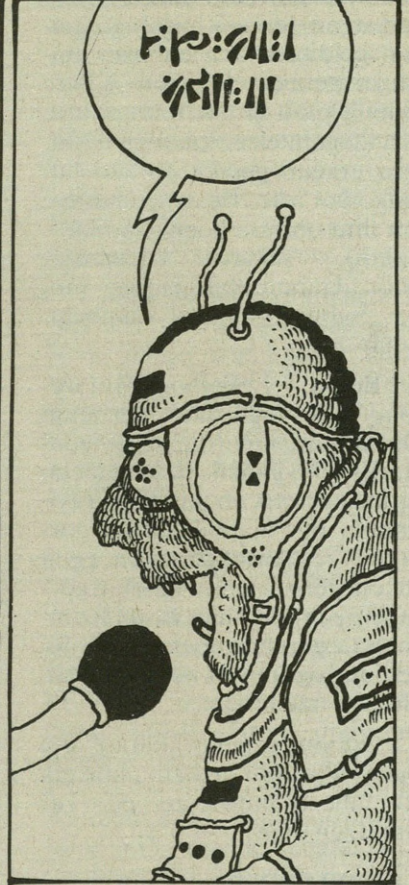
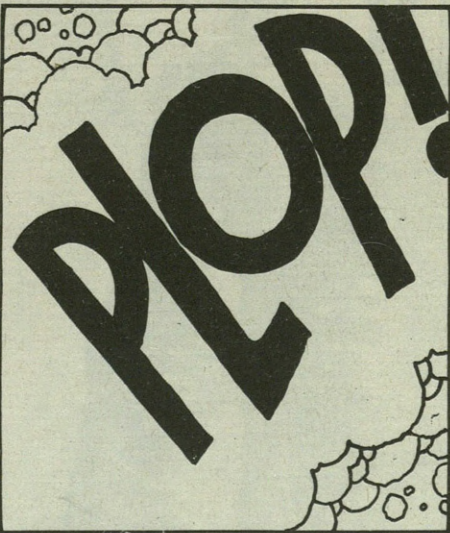
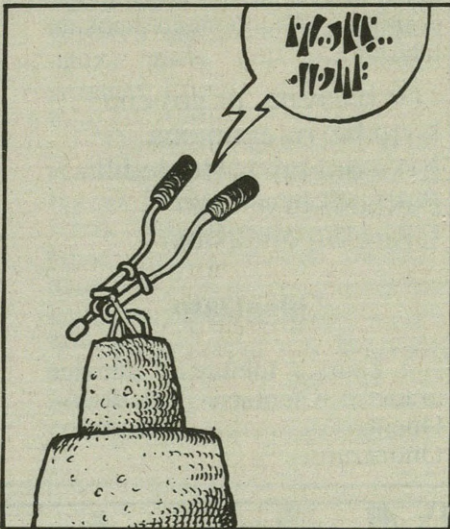
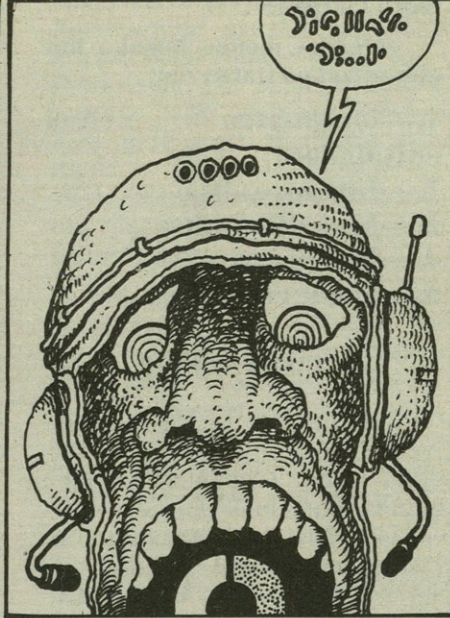
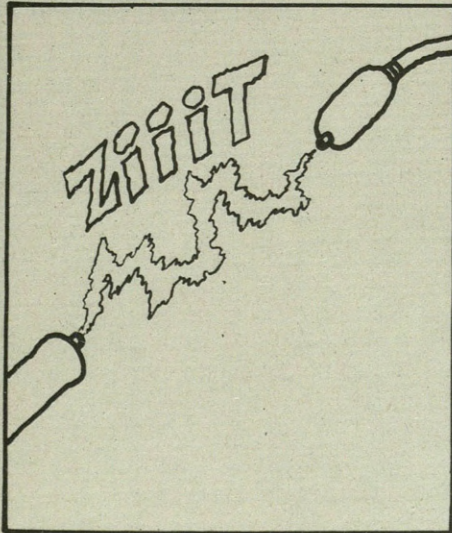
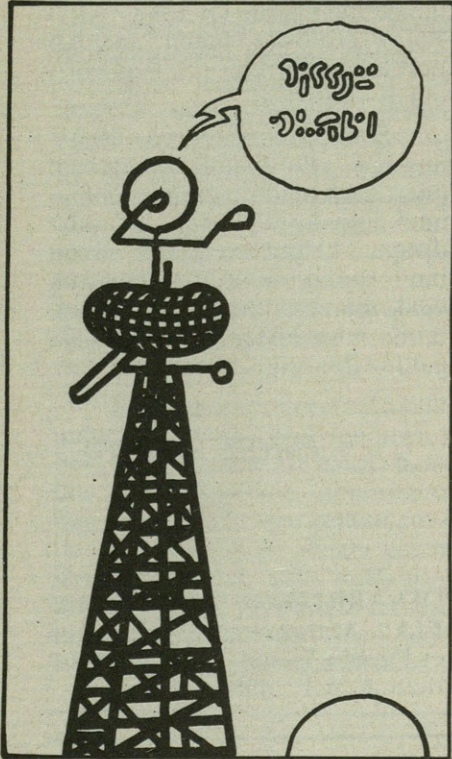
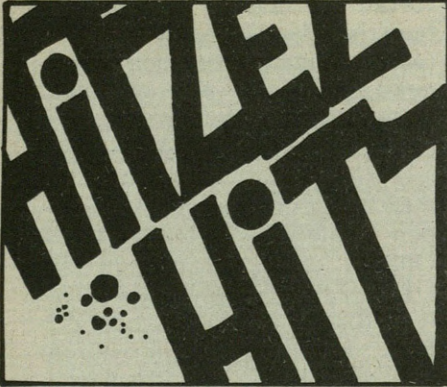
Pertsonaia konplexu honen inguruan alde batzuetan edo besteetan oso deitura eta sinonimo bereziak daude. Zenbaitek pentsatzen dute ez ote den aintzineko, erlijiozko pertsonaia bat izango. Arrasto batzuk indoeuropeak dira eta beste batzuk herriz Euskal Herrikoak. Hona hemen bere esanahiaren interpretapen batzuek: ONENZAROK Onaren garaia esan nahi du. OLENZAROK enborrei su ematen zitzaizkiren garaia. OLENTZEROK «kixmi»ren (Jesukristoren) jaiotzaren berria eman zuen lehenengo misiolaria. OLENTZARO Baco grotesko baten antzeko pertsonaia farreharria, begi gorri eta distiratzkoa.

Hau irakurritz gero aitona-amonak edo familiako gizonak entzundako edo bizitako zenbait anekdota konstatzen gogoratuko ditugu. Erlijiozko kutsu sakon bat duten ohitura zaharrak deskribatzen dituzten anekdotak batik bat, Piskana-piskanaka galduz doazenak.

MIKEL AGIRRE

OINARRIZKO BIBLIOGRAFIA: «Antropología y religión en el Pueblo Vasco», Emeterio Sorazu, C.A.P., 1980

J. San Martin-en «hizkuntza eta gizartea» artikulu dela eta

— JOSERRA BELOKI —

Hil honetako 8ko Hoja del Lunes-en artikulua bat idatzi zuen Juan San Martinek eta 21 ean ARGIAN erantzun Dionisio Amundarainek. Guk ere irakurri genuen artikulua hura bai eta erantzuteko gogo sortu ere guri. Bainan gero geroan murgildu eta geldirik. Orain, Dionisioren artikulua akuilu gisa gertatu eta hemen gaude San Martinen artikuluari beste nonbaitetik heldu nahiz.

Kritikak beti direla onak diozu. San Martin, osagarri direnean eta arriskugarriak zentzu gutxikoak: ea neri lehen motakoa ateratzen zaidan nerea. Asmo horrekin nator behintzat.

planteiamentu politikoari kritika

Horretaz ziharduen, gehienbat, Amundarainen artikulua eta hor daude bi iritziok debate-gai. Bi hitz besterik ez arazoaz:

—Euskararen on beharrez ari direnei, taldekeriak eta politikariak alde batera uzteko eskatzen diezu behin baino gehiagotan zure artikuluan. Ez dakit bat zu jokabide horretatik libratu ote zaren. «Gobernularia» deitu dio Amundarainek zure jokabideari eta, egia esan, artikulua irakurrita zaila da inpresio hori alde batera uztea.

—Zenbait pasartetan, gainera, ba dirudi euskararen gaiaz baino askoz harantzago zoazela gaurko bide autonomikoarekiko apologian eta besteen gaitzes- tean; hala nola erdarazko textoaren pasarte hauetan:

«En este momento histórico contamos con una vía autonómica, una de las pocas oportunidades para la **reconstrucción institucional del país**, y que la debemos aprovechar ayudando y potenciando, apartándonos de **aventurerismos utópicos**, conscientes de que **hoy no se nos ofrece otra alternativa...**»

Aurrerago honela diozu:

«Si queremos una **convivencia ciudadana** y la recuperación del euskara hemos de depositar nuestra confianza en el proceso autonómico...»

Bi ohartxo hauek alde batera utzi eta goazen gure kritikaren mamira. Honelako tesis antzeko zerbait aurkitzen dut nik zure artikuluan:

**Euskara kontuan gober-
nua guztiz fidagarria da**

(«uste dugu, euskara zerb- itzeko guk haina gogo izateaz aparte, plangintzetan ere hasia dela...»

**beraz: Gobernari bide libre-
a utzi egin behar diote «galtzai-
leok»**

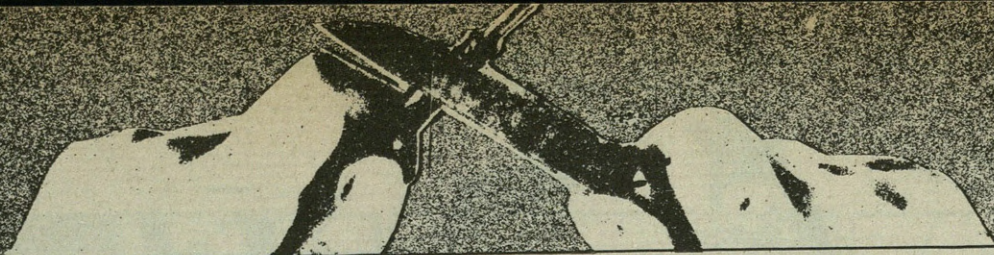
(«Gainerako erakunde-
en eginkizuna, izatekotan ere, hori
laguntzea litzateke.» —Eusko
Jaurlaritzari, alegia—. «Lau eta
lau ginen hasi, gehien zenak ira-
bazi; galtzaileok hobe dugu, ho-
beto ikasi.»)

Ni ordea —ez nik bakarrik,
noski— beste iritzi batekoa
nauzu: ez dat uste hain fidaga-
rriak direnik eta ez dut uste, be-
raz, utzi bakarrik egin behar zaie-
nik, akuilatu eta esijitu ere bai-
zik. (Bai gobernuari, bai eta hain-
bat partidu politiko nahiz koali-
ziori ere. Zentzu honetan Euskal
Herrian Euskarazek behin baino
gehiagotan salatu ditu alde ba-
teko nahiz besteko zenbait parti-
du politiko eta lider abertzale-
ren jokabide kontraesankorrak:
—eta gaizki eginga batzuetan nere
ustez, denak zaku berdinean
sartu bait dira maiz eta ez baita
denen jokabidea berdina izaten
ari, batez ere azkenekotan. Jain-
koak libra gaitzala, ordea, izenik
ematek eta begiak dituen ikus
beza eta belarriak dituen
entzun.)

Gobernuari gagozkiolarik,
esango dizut zergatik ez zait iru-
ditzen hain fidagarria:

**Euskararen aldeko kan-
paina sendo baten falta**

Askok erabiltzen ari den ter-
minologia hau da: «Euskara
berreskuratu behar da bainan

traumarik gabe, marginaziorik gabe. Neurriak hartu behar dira bainan kontuz, iñori min eman gabe». Hauxe da nere ustez segitzen ari den politika linguistikoa-ren (?) filosofia. Bitartean, herriari ez zaio egia esan nahi. Ez zaio esaten, edota aski garbi esaten, Euskal Herriko historia guztian zehar, eta berriagoan batez ere, traumak izan direla eta marginazioak. Ez zaio aski garbi esaten, orain, 1980 an hizkuntzaren-gatik marginatuak ba daudela: euskaldunak. Euskara horbehean dago, erdarak han goian; eta hor behetik hara goraino ez da iritsiko sakrifizioz gabe. Ahalik eta traumarik gutxiena, erabat konforme; ahalik eta konbentzitze lan gehiena, erabat ados; bainan ez dago eskapatzerik. Euskara berreskuratzeke edota hartzen dira neurri sakonak eta orain edota jai dugu. **Neurri sakonak**, hain sakonak non min hartzeak ekarriko baitituzte; (zenbat eta nazio kontzientzi haundia dago orduan eta min hartze txikiagoa). Hau da herriari ematen ari ez zaion azalpena. (Aberkide erdaldunen botoak galdu beldurrez nere ustez.)

Tontoak ba gara bainan ez erabatekoak eta ikusten dugu ezin dela berdin jokatu Tuteran Leitza. Baionan eta Azkoitian: Bainan hori da norabidea, nere ustez. Zentzu honetan zeraren falta sentitzen dut: gobernuak — bere prestijioaren pisuaz — zuzendutako euskararen behar nazionalaren aldeko kanpaina sendo batena, alegia. Hauxe da nere deskonfidantza puntu bat.

Plangintza Orokor eta Zehatz baten falta

Euskal Herrian Euskarazko kidea naizenez gero ba daukat beste motibu bat itsu-itsuan eta erabat Eusko Gobernuarengan nere sinismena ez ipintzeko euskararen arloan:

Joan den Apirilaren bukaera aldera, eskutitz bat bidali genion Eusko gobernuko lendakariari (Nafarroa eta Iparraldeko aginte-

dunei bezala) honoko eskariok eginaz:

1.—Eusko Gobernuak euskararen normalizapenerako Plangintza Orokor bat noiz etanola burutzeko asmoa zuen ager zezala.

2.—Sortzera zihoan euskal gobernuaren barnean, euskararen plangintzaz arduratuko zen ministeritza berezi bat edo guttienez Erakunde berezi bat eraikitzea.

3.—Erabaki horiek azalduz agerpen publiko bat egitea.

Gutxienekoa da guk oraindik erantzunik jaso ez izana; garrantzizkoa hauxe da: Urte erdi luze bat pasata lehenengo biak ez direla bete eta hirugarren ari dago-kionez, herriak ez dakiela ezer zehatzik ezinbesteko plangintza orokor horri buruz.

Praxis mailako arrazoiak

Guk haina gogo duela Autonomiako gobernuak euskara ber-pitzeko diozu. Nere dudak ditut. Eta txanda honetan praxira jo-tzen dut.

Seinalizapena: ikus zer da-goan arlo honetan: arlorik erra-zena, edota errazenetakoa behi-nik behin, nere ustez; ez da ape-nas ezer egin eta egin denean eus-kara menpeko berriz; 1980.ean, eta bere burua abertzaletzat jo-tzen duen gobernu batekin... (konforme nago zurekin ez dela hain inportantea seinalizapena-ren arloa, adierazgarria, ezin gehiagokoa, ordea, eta hor duzu zer adierazten duen.)

Esolan euskara sartzea zein kondiziotan egiten ari den ez nago batere konforme; (euskara erakusteko ala ume-gazteak frus-tratzeko al dira egokiago ikastal-diok gaur ematen ari diren moduan?)

Gobernu hori osatzen duten pertsona gehienek euskararekiko erakusten ari diren praxis pertso-nalak ez nau konfidantzara gehiegi bultzatzen. (ez dezagun ezer esan gobernutik hain gertu dauden Cuerda, Linazasoro eta

besteren deklarapenetaz...)

Horra, hor beraz, zuk eska-tzen duzun erabateko konfi-dantza hori ez edukitzeko zen-bait arrazoi; ez dira bakarrak, — ez eta pisuzkoenak, agian—.

Ikusten duzunez, San Mar-tin, batzuek ba ditugu gure moti-buak euskararen arazoan gober-nuari lagundu ez ezik akulatu eta esijitu ere egin beharko zaiola pentsatzeko. Beharbada, zure-tzat ez dira nahiko izango, gure-tzat bai. Eta horrela pentsatzen dugunok, zerako susmoa dugu:

Euskaldunok —Euskal He-rri euskaldun batetan sinisten du-ten erdaldun guztiekin batera— gure eskubideak esijitzen ez ba-ditugu; Gobernu honi eta Euskal Herrian zehar agintedun edo-zeini bultzatzen ez badiogu, hr-tuko diren neurriak ez dira gure hizkuntza normaltzeko gauza izango. Horren beldur gara, susmo txar hori dugu —ez oso gaizki funtsatua gure ustez— eta ez gara, egia den ala ez itxoten geldirik egongo. Gure inda-rraren arauera —nahiko eskasak oraingoz— eta markatuta dugun alorrean —erreibindikatzailan, alegia— euskararen normal-kuntza aurrera bultzatzen saia-tuko gara. (Esate baterako eta Donostia mailan, berehalaxe dei-tuko diegu euskaldunei Udale-txean protesta jo dezaten eta be-ren eskubideak obeteta izan dai-tezen: 1979.eko Abenduaz ge-roztik aprobatuta dago Donostia barruko seinalizapen GUZTIA bi hizkuntzetan jartzea eta oraindik zai baikauke. Ba dakizu, ez omen dago dirurik; bainan beste gauza batzuetarako —zaldietarako, hertzainen galtzen dobladilloa modernoago jartzeko eta abarretarako— izan da. Zaldi probarik gabe eta dobladil-lo itsusiagoekin bai, bainan eus-karik gabe ez dagoela Euskal-Herri-rik gogorazti beharko; ze-ren eta zenbaiti, «abertzale» izanda ere, ahazten baitzaio askotxotan.

Bukatzeko eta honekin lo-tuta, ohar bat, San Martin. Zure idazkian honela diozu:

«Gobernuaren eta instituzionalizatzearen aurka ai direnak heurak dira gehienbat soziolinguistikaz mintzatzen direnak. **beren ekintzarik emankorrenak letreroak euskaratzen** eta azaleko zenbait itxuraz gehiago arduratuz. Ez dut esango hoiek egin behar ez direnik, baina lehen lehenik utz dezagun behar diren azpiegiturak eta plangintzak egiten ari direnei, hortarako epe lasai bat emanaz.» Nahaspila ikusten dut nik pasarte horretan, eta bada ez bada ere zenbait puntu argitzen saiatuko naiz.

Letreroak euskaratzea edota erdarazkoak estaltzea —gehien batean behintzat, Euskal Herrian Euskaraz taldeek egin dute. Beraz, gutaz ari zarela dirudi. Talde hauek, ordea, ez dira gobernuaren ez eta instituzionalizatzearen aurka ere, espreski aritu. Beharbada Eusko Gobernuak betetako —edota ez betetako— hizkuntza ekintza konkretu baten aurka, baina oraindik, nik dakidala, ez du bere bururik azaldu Eusko gobernuaren ez alde, ez aurka. Orobat instituzionalizatzeari dago-kionez. Ez kontra, ez alde; oraingoz ez baitzaie tokatu arazo horri eutsi beharra.

Gauza bat aitortuko dizut, ordea: E.H.E.-ek ez du enbazarorik izan Eusko gobernuari zuzentzen delako Plangintza Orokor hori eskatzeko, euskararen aurrerapenak hiru probintzietan, horrela eskatzen zuelako, bere uestez.

Letreroena izan dela gure ekintzarik emankorrena, iritziak iritzi. Nik oso garrantzizkotzat jotzen ditut Iruinean, Donostian, Bilbon... bultzatu genituen manifestapenak hainbeste euskaldun bildu zutenak; Nafarroako lagunen euskarazko deklarapena eta horren inguruan sortu zen solidaritatezko giroa. (zurea barne).; Gure neurrien arauera eguneroko gauza txikietan eta herriz herri, euskaldunen

eskubideak errespetatuta izan daitezen egiten ari garen ahaleginak. (Gasteizko udaltzainen eta gure taldeko —eta PNVko— kide baten arteko pasadizoa eta bat-bateko erantzuna, kasu)...

Garrantzirik gabeko ekintzak?, beharbada. Nik, bestela uste dut. Lehen aitatu ez badut ere, nik, pertsonalki behintzat, hobekuntza bat somatu dut azkenekotan. —deklarapenen mailan besterik ez bada ere— euskararekiko. Eusko Gobernuarengan. Eta superbaliotu nahi gabe ere, ez nuke esango aipatutako manifestaldiok eta aspaldi honetan euskaldungoagan somatzen den piskat gehiagoko mogimenduak hobekuntza horrekin zerikusirik ez dutenik; —abisu eta gogorapen mailan behinik behin.

Azkenik, Plangintzak garrantzitsuagoak direla seinalizapena eta beste «azaleko zenbait itxura»W baino; konforme erabat.

Horregatik entzerratu ginen Eusko Kontseilu Nagusiaren Donostiako egoitzan, aspalditxo dela; horren eske gehienbat aitatutako manifestapenak; eta hori eskatuz zuzendu genien boteredunei —Eusko gobernu barne— gorago aitatutako eskutitza. Areago, Plangintza Orokor hori lortu arte borrokan segituko dugu, eta euskaldungoa —eta erdaldungoa— mobilizatzen saiatuko gara. Baina Plangintza OROKOR eta ZEHATZ baten alde.

OROKORRA:

euskararen berreskurapena **bere osotasunean** hartuko duena eta ez adabaki edo petatxoka ibiliko dena.

ZEHATZA:

epeak eta zenbakiak zehaztuko dituen; anbiguitatean eta hitz eta promesa hutsetan geratuko ez dena.

Horren alde egin dugu lan gure neurrien arauera eta horre-

tan egingo. Ez pentsa, ordea, birtartean plangintza horren zai eta horri begira geldituko garenik; saiatuko gara bitartean gauza haundietan bezala txikietan ere, euskaldunok —eta erdaldunok— euskararekiko ditugun eskubideak errespetatuak izan daitezen; Plangintza datorrenean, ordea, euskarak behar duen plangintza izan dadin...

Askotan esan dugu eta esango ere: euskara ataka gaizto honetatik ateratzeko mobilizatu ere egin beharko dela pentsatzen dutenak, ba dakite non gauden. Ez zaio inori galdetuko zein alderditakoa den, zertan lagun dezakeen baizik. Zaren lantzalea ezagututa, zu hoietako bat bazina, ni behintzat, pozik.

zenbait berri irlandatik

Martin o Caddhain gaelikar idazlearen 10. urteburua dela-ta. Dublin-go Kanposantuan ospatu zen haren oroitzapenezko mitin bat joan den Urriaren 18an. Irakurleak dakikeenez (berrikus, esate baterako, 1972-an honi buruz **Z.Argia**-k eman zuen artikulua) Mairtin o Caddhain idazlea, IRA-tik hurbil ibilia, erabat baztertutik bizi eta hil zen Irlanda «askatuan». Eta gaelikoz idatzi zuen obra nagusia, sariztatua izan zuen nobela bat barne, argitarara gaberik gelditu ziren.

Freaga-taldeak hilabete hauetan ospatu du bere bigarren urtemuga. Eta, Irlanda «askatuan» beti, ekintza hauek egin ditu gaur arte:

1) —Irlanda-ko **Telebistaren aurreko** ateetan eserialdi bat egin, eta bertako sarrera guztiak hetsi (sartzerik izan ez baitzuten). «Freagra»-ren eskabidea gaur, Telebistari dagokionez, hau da: **20% gutxienez** gaelikoz ematea. Gaelikozko Telebistaren aldeko kanpaina horren barruan, beste ekintza hau ere egin du «Freaga»-k: antenetara igo, eta telebista-puntta hartan egonaldi bat egin militanteek. Beste behin (joan den Azaroan) 350 manifestarik inguratu egin zituzten Telebista-bulego nagusiak, inor pasatzera uzten ez zutelarik.

2 —«Freagra»-ren beste kanpaina batek bideetako letreroak izan ditu helburu. Ingelesez zeudenak pintatzeaz gain, gogor eraso dute orain An Rinn-go Gaeltachta-n (gaelikoz mintzatzen diren azken eskualdeak dira delako «gaeltachta» horiek); eta azken aste hauetan gaeliko hutsez ez zeuden letrero **GUZ-TIAK** puskatu ditu An-Rinn-en.

Hain zuzen ere, An rinn-go «Gaeltachta» horretakoak ziren Leitir Ceannain-go eritegian izenak ingelesez itzultzeraz behartuak izan ziren host gazteetatik bi (joan den Uztailean). Irlanda «Askatu» horretan izenak gaelikoz ematea probokazio gisa hartzen baitute agintariek. Azalpen ofizialak, dena dela, gazte horien «gezurrak» aipatu ditu; eta Dublin-go gobernua bere alde-tik gertakari hits horiezaz isiltasun osoa egin nahi du.

Berrien iturria:

CARN, 31. zenb., 14-17 orr.

Oharra —«Celtik League» delakoak argitaratzen du **CARN** aldizkaria: lau aldiz urtean, eta ingelesez gehienik.

Hona hemen zuzenbidea eta harpidetza gorabeherak:

**CARN—9 Br.Cnoc Sion
Ath Cliath 9
EIRE**

Urtesaria: 28,50 libera frantses.

gazteizko udaletxearen «euskararen presentzia»

Orrialde honetan Gasteizko Udaletxean dagoen «Euskararen presentzia» hitzegin nahi nuke. Abenduaren 20an Gasteizko Udaltzaingoako bi polizia (115garrena eta 117garrena konkretuki) 17 urtetako mutil bat ordu erdi batean atxilotu uzten **EUSKARAZ HITZEGITEAGATIK**; mutil hau bere lagun batekin bere motor gainean eserita zegoen eta «polizia batek (115garrenak) paperak eskatu zizkion, mutilak «arratsalde on» erantzun ondoren eman zizkion, eta «arratsalde on» horregatik sortu zen istilua, polizien galderak euskaraz erantzuten zituelako mutilak retenera eramah zuten eta ordu edo bat eduki zuten. Baten batek pentsatuko luke hau kasu berezi bat izan dela eta Cuerda Alkate Jauna, «Korrikan» kilometro bat egin zuena, kargu hartzerakoan nahiz eta euskara ikasteko asmorik ez eduki sinbolikoki zerbait euskaraz hitzegin zuena, abertzale amorratua; tipo hau horrelako gertaeren kontra arituko dela jo eta ke. Baina Cuerda Jauna —PNVkoa norbaitek ez badaki eta UCDkoa dela pentsatu badu— kargua hartu zuenez gero, ez du ezer egin (Vergara-Bergara txartel batzuk jarri izan ezik) euskararen alde.

Gasteizko Udaletxean ez dago euskara dakien funtzionariorik. «Informazioa» (euskaraz noski) txartel azpian dagoen nekari galdera bat egiten badiozu euskaraz honelako zerbait esango dizu: «¿Y si viene un francés habrá que hablarle en francés?». Txartel guztiak erdera hutsez daude (eta hauek izorratzen ari zirenean EHEko hiru kide atxilotu zituen Udaltzaingoak) eta hilabete honetan jarritakoak ere bai (erderaz por supuesto!); Udaletxeko haurtzaindegietan ez dute euskara sartu nahi (ez baitute jartzen inolako neurririk euskararen alde), eta abar.

Hona hemen ba, Gasteizko Udalaren «euskararen presentzia», euskararen alde lan handiena egin behar zuen Udaletxeak, euskararen beharra handiena biata, ez du ezer egiten euskararen alde.

XABIER E.

Josu Sierra-ri erantzun gisa

FELIPE IZAGIRRE

Nik hika tratatuko haut zeren jauna eta gisako tratamenduek zahar eta gizon «seguru» eta «jakintsu» horietako bat baitakarkidate burura. Eta, nik behintzat, ez zeukat neure burura horrelakotzat. Heuk ere ez, noski. Besterik baltz, barka iezadak hika tratatzeko atrebentzia. Eta, hauexek dituk nere erantzunaren puntuak.

1.—Poztuko nindukek nere artikulu honek elkarrizketa bat irekitzeko balio ahal baleza. Ez nian honelako prententsiorik.

2.—Psikologoak modan duadela esatean, zera esan nahi diat: batetatik, psikologiako karrera modan dagoela. Gure Unibertsitateetako ikaslegoaren gehiengoa edo gehiengoenatakoa psikologia ikasten ari duk; eta, bestetik, ez diat estadistikarik, baina zihur negok ikastola eta kolejio pribatu gehienek psikologoa dutena, ez agian oso osorik libera-

tua, baina bai bere egin-kizun gehiena neuk aipatutako lanetara lotua eta status berezi batez jantzia.

3.—Nik ez diat esan psikologo guztiak testologoak, «adibinoak» burgesiaren defendatzailak, haurren klasifikatzaileak eta fantasmak direnik edo zaretenik. Eskerrak zuen gisakoak badirenik!! Nere ustez, honelako artikulu bat idazten denean, egoera orokorra kritikatzeko, zerbait konkretua aipatzen ez bada behintzat. Hau edozein gaierkin gertatzen duk. Esate batetarako: irakaskintza kritikatzeko denean ez duk esan nahi irakasle edo eskola guztiak kritika honen barnean sartzen direnik. Zorionez, erakunde guztietan zeudek hainbat eta hainbat, burrukaren bidez kontrasteak sortuz, erakunde horiek aldatuz doazenak. Hain zuzen, horrela goaztek gizarte berri batetarantz. Ba, neuk ere, artikulutxo honetan ez dizkiat psiko-

logo konkretu batzu kritikatuko nahi izan, egun, oraino, nagusi denegoe-ra edo jokabide **orokorra** baizik.

4.—Heuk dioanez, «psikologoak (eskoletan) «pedagogia prozesuan» benetako partaideak ian behar dira (haurrak, pedagogoak, irakasle eta gurasoak bezala). Bai, benetako partaideak direnean, baina ez psikologia edo pedagogia ikasi dutelako irakasle eta gurasoen gaitetik daudenean. Eta hau ematen duk, zeren, zorritzarrez, oraindik geure gizarte honetan, balio haundia baititek, edo hobeki esan tituluak baitik balio bakarra. Eta titulu gabeko askorik zegoen tituludunek aina edo gehiago dakienik. Gogora ezak zer gertatu den ikastoletako zenbait andereñorekin. Bat baino gehiago ezagutzen dizkiat, nahiz eta titulurik ez, esperientziaren eta urteen poderioz zenbait psikologo eta pedagogo baino gehiago dakitenak, baina, jakina, titulurik ez ditek eta azkenengo monigoteak dituk, diskriminatuak ez direnean.

5.—Heuk diok: «Askozaz ere hobeto ibiliko lirateke ikastolak halako profesional batzuekin, nik uste». «Nere ustez, berriaz, askozaz ere hobeto ibiliko lirateke tituludunak zein ez dutenak, «profesional» nahiz «profesional» ez direnak (zeren titulu batek ematen al dik profesionaltasuna? Gaur, eta gizarte konkretu honetan, bai, zorritzarrez) inongo bereizkuntza eta diskriminaziorik gabe eta haurrarekin kontatuz eta bere nahiak eta gogoak ezagutuz eta beste kriterio batzu erabiliz, haur libre eta kritiko

batzu egiten saiatuko babilira. Nik Gipuzkoan ikastola bat ezagutzen diat-beste asko ere izanzen dituk, noski-heziketan bide berri batzutatik abiatu dena eta ikastola horretako irakasle guztiak majisterio karrera soila ditek-edo egiten ari dituk, beharturik, jakina-pedagogia duen bat izan ezik. Eta honek berak aitortzen duenez, ezer gutxitarako balio izan zioke karrera horrek. Ikastola honetan ez zegoen agian «profesional» askorik baina bai benetako profesionalak.

6.—Jakina ez dagoela ideologiarik gabe egindako gauzarik, eta hain zuzen, nik esaten nuen edo esan nahi nuen zera duk: egun, orokor har, irakaskintza eta irakaskintzaren egoiera eta egitura osoa, testak barne, burgesiaren, hots, klase dominatzailearen, ideologiaren zerbitzura eta arauera eginak daudela eta burgesiak ondotoxoz zekik irakaskintza dela bere ideologia transmititzeko tresnarik egokiena. Baina kontuz! Nik ez diat esan nahi irakasle eta psikologo guztiak ideologia horren zerbitzutan eta arauera jokatzen duzenik. Berriro zioat. Eskerrak ideologia horren kontrakoak badirenik, zeren horrela joango baikaituk beste ideologia zapaltzaile hori minatzen. Baina, zorritzarrez, besteak oraindik gehiago dituk, bestela iraultza eginik legokek.

Besterik ez. Har ezak ez kazetari, ez psikologo ta ez... «titulu» ofizial horietakoar n jabe ez baina zirikatzeko gustatzen zaion baten besarkada eta agurra.

LITERATURA

cloc eta klok: surrealismoaren plazerra

JOSU LANDA

Duela ehun urte gutxi gora behera, eta Donostia hiria bere urrezko garaia pasatzen ari zela, bi gizaseme argi eta bizkor jaio ziren orduko kasinoa zen oraingo udal-etxean: Alvaro Bermejo eta Fernando Aramburu. Hauek beren bizitzan zehar sekulako eragina izan zuten orduko jendearen, eta, batez ere, geroagoko belaunaldiaren. A! ahaztu dut esatea bi aintzindari hauen asmoa kulturari penizilina-ko injekzio bat ematea besterik ez zela. Hala ere, artikulu honen xedea ez zen bi pertsonaia hauen erresena egitea, CLOC -ala KLOK, nork daki- mogimenduaren gainean lerro batzuk idaztea baizik.

ondorengo eskolak eta jarraitzaileak

Lehen esan dugun bezala urrezko garai hartatik gaur arte ehun urte pasa dira, eta ez da kasualitatea -gero frogatuko dugun bezala- Alvaro Bermejo eta Fernando Aramburu zirenen jarraitzaile talde edo eskola bat agertzea, bai bai gure artean, hemen.

Bere izena: CLOC. Baina ezer egin baino lehen egin dezagun historia apur bat.

Duela hiru urte, eta oraindik egunoro Franco zenaren oroimenez milaka mukizapi malkoz zikintzen zirelarik, bi gazteri ametsetan aingeru bat agertu zitzairen, eta «off» eko ahots bat honela hasi zitzairen mintzatzen: «Jaiki zaitezte, eta zoazte artea eta desartearen terrorismoa ezagutzen ez duten guztiei nire berria zabaltzera, guztiek airea musukatzen ikas dezaten». Eta agindutako egin-beharra bete nahirik edo, han abiatu ziren bi gazte horiek aintzinako misilari mesianiko gisa. Esan ditzagun argi eta garbi bi gazte pribilegiatuen izenak: Otrantoko Dukea eta Fernando Aranburucópulos. Piskanaka, eta honelako gaitz eta izurriak kutsagarriak direnez, berehala gehitu zitzaizkien ainitz lagun eta ainitz fansak. Guztiok helburu berdinarekin: arteak nahiz desarteak ez dutela ezertarako balio demostratzea, hain zuzen horregatik bizitzari —

eta arteari— zentzua eman diezaiokeen gauza bakarra surrealismoa dela aldarrikatzen dutelarik. Baina surrealismoak —eta CLOCeko surrealismoak bereziki— aparteko argibide bat merezi du, mutil zintzoa delako, eta hau argitu gabe CLOC entelegatzerik ez dagoelako.

desartea ala desastrea?

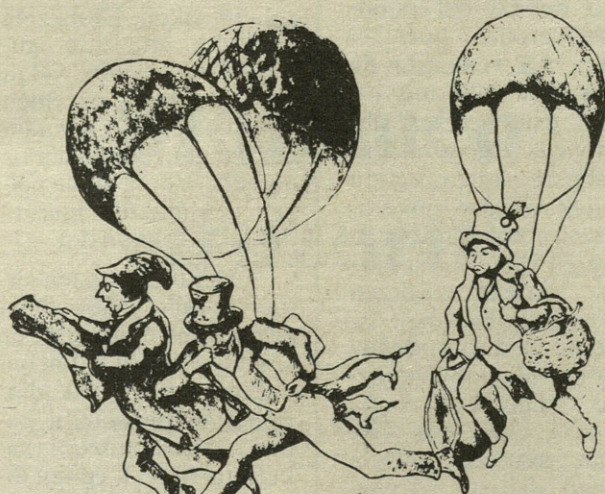
Surrealismoa definitzeko betiko topikotara edo enziklopedia guztietan azaltzen diren esaldietara jo genezake. Baina surrealismo guztiak berdinak ez direnez —barka nazala irakurleak, gehiegi liatzen ari banaiz—, eta are eta gehiago aingeruz moztatzeko delinkuente banda honetaz ari bagara hitzegiten, oraindik kaleratu gabe dagoen CLOCerrebitan zortzi bazkideok —zortzi bait dira gaur egun CLOC osatzen dutenak— sinatutako manifesto batetatik hartutako definizioa: «**Surrealismoa artearekin disfrutatzeko beste forma berri —zahar samar— bat besterik ez da. Surrealismoaren musa bereganatzeko egin behar den gauza bakarra ademenak alde batetara uztea da. gure ilusiorik handiena ilargairen buztanetik tira egitea duzue**». Horrela mintzo zaizkigu CLOCeroak eta guk badaezbada ere buruaz baietz esaten diegu, halako gazte idealistak nahiko erradikalak bait dira, eta guk egia esan gehien maite dugun eguna jubilazioarena da.

«Bai, bai; horiek zer nahi ez duten oso garbi zegok, baina hain garbi ez dagoena nahi duten duk. Nire ustez destruktibo hutsak dituk CLO-

CLOC

Núm. 9
SAN SEBASTIAN
diciembre de 1980

PRE QUE NO ODI

REVISTA culpable DE ALC DESAR t E

Ceko horiek, eta pedante samarrak bestalde», esan zigun behin asko maite dugun tipo batek, eta beraiek proposatu eta iragartzen duten desarte berri hori ez ote den desastre hutsa bilakatuko beldurrez, haiengana jo genuen, honako erantzuna jasoaz. «Garbi dago gu zeren alde gauden, eta zer nahi dugun. Guretzat poema bat idaztea edo marrazki bat egitea akto ludiko bat da, jatea bezalako akto ludiko bat; horren alde gaude», esaten digu berehala Otrantoko dukeak, Aranburucópulosek hitza hartzen diolarik, «baina gertatzen da guk jatean egin ezin ditugun gauzengatik frustratuta gelditzen garela. Adibidez, guk ezin dugu mikrofono baten bidez egosketa bat prestatu. Beraz, gastronomiak ez

ditu ematen arteak eta desarteak ematen dituen posibilitateak. Hori da gure programaren jatorria, eta hortik letozke ondorio guztiak».

errebista baten martxa neketsua

Ez da oso bista onekoa izan behar, CLOC ez dela bakarrik hitzetatik bizi ikusteko. Guk, miope galduak izanik, garbi aski ikusten dugu. Gainera, hor daude bi urte eta erditan zehar egindako ekintza eta aktibitateak —kaleko antzerkia, karteladak, artezko emanaldiak, etabar—, eta batez ere CLOC izeneko errebis-

ta. Donostiako Espainiako Abenidan (Askatasunaren Ibilbidean, kartelek diotenez) dagoen kiostik pasatu ez dena errebista horren ale bat edo bi genienez besterik ez du izango. Eta pena bat da, errebista honen erredakzio kontseilukoek bederatzi ale kaleratu dituzte eta, 9 zenbaki 9. Eta horrelako proezak berez zailak baldin badira, are zailagoak izaten dira CLOCeko egin duten modura eginez gero. Baina ez gara ihardungo errebistaren nekeak eta sufrimenduak kontatzerakoan CLOCeko terroistek zer nolako negarzetinak botatzen zituzten kontatzen, ez bait da hori gure asmoa. Bederatzi esan dugu, eta fidel eta leialak izan behar badugu, aitoritu behar dugu artikulua honen hasierako aitzakia kaleratuberri den bederatzigarren zenbakia zela.

Pena da artikuluaekin batera doan grafikoa azken zenbaki horren azala besterik ezin ikustea. Zeren eta benetan esaten dizuet barneko orrialdeak begiratzetik bazenute, bere edukiaz ahozabalik geldituko zinateketela. Bai, benetan gomendagarria haren irakurketa. Edozein lekutan ikusten baduzue, edo lagunen batek baduela enteratzen bazarete, zoazte arin eta presaka, gutxi bait dira mesede hori iritsiko dutenak.

cloc, klok bihurtzeko asmoa?

Norbaitek dagoeneko ere begi zuhurrak okertuko lituzke, eta sheriff aurpegiaz galdetu: «Eta euskara, zer?». Gu gara abokatu

defentsorearen rolean, herri honetan gero eta gehiago asanblada bait da epaile, fiskal eta abokatu bakarra, baina esango dugu esan, gu ere hasieran errezeloz hurrildu ginela eta bere ikuspegi atzeritarrez —atzerrian bizi bait dira fulipin hauek— hitzegin ondoren hain akordio handitara iritsi ginen, non guztiok fulipinak ginela konbentziturik gelditu bait ginen; ia komunikatu bat atera genuen.

Hala ere, bakoitzak bere borontatearen kontrako desterruan lurralde honetako hizkuntza bakar eta naturala ikasten ari direla esango dugu, gaizki usaitzen hasita ziren susmo batzuk lasitzearren. Eta iritsi zaigu ere iritsi, CLOC errebistaren hurrengo zenbakia euskaraz idatzita izango dela —KLOK, beraz—, bakoitzak ikasitakoarekin malabarismo desartistiko eta artistiko bat egingo duelarik. Baina badira horiek baino problema latzagoak, eta esan gabe utzi dugun horietako bat hauxe da: CLOC errebistaren hurrengo zenbakia euskaraz idatzita izango dela —KLOK, beraz—, bakoitzak ikasitakoarekin malabarismo desartistiko eta artistiko bat egingo duelarik. Baina badira horiek baino problema latzagoak, eta esan gabe utzi dugun horietako bat hauxe da: CLOC hamargarren zenbakia —KLOK lehena— agian azkena izango dela, eta orduan ez da lekurik geldituko malko eta negarretarako. A! eta bukatu baino lehen esan behar dugu argazkietan agertzen direnak CLOCeko zortzi bazkideak direla, banan-banan sailkapenaturik, inportantzia eta prestijioaren arauera noski.

LITERATURA

«La venganza de vivir» garikoitz zabalaren nobela

FELIX MARAÑA
TOMAS
GOIKOMENDIA

GARIDIOS ZABALAK. PUSKASEK. KRETATARREI GUTUN BAT NOBELA GISA IDAZTEN DIE ETA GAINERA GUZTIOK IRAKUR DEZAGUN NAHI DU.

Nik, Puskas famatu honek, no-nobela hau (1)—garbi geldi dadila no-aren errepikatzea ez dela borontatezkoa, bai-zik eta txikitako erriktus hitz motelen batetatik datorkit— idaztera ausartu nintzenean, Zarauzkoak ez izan arren, neskak ere sar daitezkeen gizarte gastronomiko batetan Zarauzko lagun talde batek jaten dituen txuleketan pentsatu nuen. Eta neuk behintzat, Jacinto Puskas famatu honek, Garikoitz Zabala eta edo Herriko «El bigotes» izenez ezagunagoa, oso transzendentala deritzot horri.

Nire nobela. Oteizak idatzi ez duelarik, idazle ez den inork idatzi ez duelarik, erretratuzko nobela bat da. Guztiak erretratatu nituen — Xabier, Patrisio, bulegoan probokatzen nauen ezkonberria, etabar— eta nobela baten itxura gal dadin. Banco de Bilbao-ko sukurtsal batetan lanean jartzen dut nire burua, han bait daude txanponak — erregeetako erregearen irudia izan arren orain txanponak autonomoak direla aprobetxatuz—. Egia da pena merezi duten hiruzpalau lagun ez banitu ez gutu izan, ez nintzakeela inoiz nobela hau idaztera ausartuko. Gero, handia egin nintzenean, bataioa hartu nuen, botatzen zidaten guztia harrapatu nuen eta hemengo edozeinek hama egunak eta hamar milioi egunen artean derrigorrez hartu behar

duen guztia hartu nuen eta kulturari eutsi nion, neure buruarekin aurrezarriz. Ez zen erraza izan. Euskotar guztiok bengatibo apur bat eta denetatik apur bat dugula demostratzeko. **La venganza de matar** izeneko nobela bat publikatzea erabaki nuen —barka, **La venganza de morir** esan nahi nuen—. Hobe esateko, ez dut izenburua gogoratzen, hainbeste hotza egiten duenez ez dut gogoratzen nire nobela nola titulatzeko den, baina ziur naiz azalean azaltzen den argazkikoa neu ez naizela. Liburudenda guztietara joan zaitezke galdetzeraz. Baita Zarauzkoetara ere. Gutietan neu ez naizela esango dizute. Argazkiak argazkiak direla eta ezin duzu argazkilarietaz fidatu. Zarauzkoak ez baldin badira befin-tzat.

Baina benetan esaten dizuet egunen bate-tan erabat sinisgarriak eta fidelak izango diren seinale batzuen bidez zera frogatuko dudala: jaun-andre ospetsu batzuek ez dutela nobela hau irakurri, hauen zerrenda —kapitulu aparte gisa— azalduko delarik **Zerukoren hurrengo zenbakian, barka, Argia-**ren hurrengo zenbakian, etxe honetan ez Josuk ez Josemielek ez bait dakite egiten ari direnak zein fzen duen. Aitaz aldatzea bezain zaila bait da izenez aldatzea. **Zeruko**, apaizek diotena dioten arren, **Zeruko** izaten jarraituko da. Dena dela, hurrengo astearen aldizkaria ez ezazue pasatzen utzi. Zuetako edozeinen izena azal daiteke.

Nik, Puskas famatu honek, nobela idatzi du-dan-arren, irakurri dudan-nez, nire kezkarik intimoenak deklaratzeko ez dut prejuiziorik. Beraz deklaratzera noa eta deklaratu egiten dut: Umo-

rearen semea naizela, ez txaskarriloarena. Idazle bezala, isiltasunetik bizi naizela. Idazten dudala, eta hor konpon idazten dudana. Nire aktibitateetatik ateratzen diren eta nabaritzen zaizkidan anbizioak ezik ez dudala beste anbizioirik. Ez naizela musikoa. Ez naizela akolitua, eta are gutxiago sakristaia. Hau da, soldatarik ez duen umorista bat —Euskadin ez da gauza makala!— naizela. Beraz zibila naizela deklaratzera noa eta deklaratu egiten dut.

Musuak ematen dituen zibila, maite duen zibila, patroiarengan ez sinetsi arren (guztiok badakigu jakin Euskadin, Polonian bezala, bi patroio moeta daudela), txaketa terribleak egiten dituen nire lagun Azurmendiren patroiangan sinesten duen zibila.

Nire bizitzatik, bi lerro: eskolan hasi nintzenean, mukiak kentzen banekien, eta zulora sartu ninduten arte ez nuen autoritateekin problema gehiagorik izan. Zenbait gosari hartu ondoren, **LA VENGANZA DE VIVIR** idatzi nuen, eta oso gustora eta patxadan gelditu naiz, nahiz eta ez desiratu bizitzeko tokatu zaizkidan mementuak bertan erreflexatu ditut eta. Bestalde, ez pentsa nobela hau irakurtzeagatik, nirekin kunplitzen duzuenik. **UMOREAREN DIALISIARI** buruzko bosto tomo, lodi idatzi ditut, Giscarden Frantziako presidentziletarako hautagaia den lagun pedomano eta odoltsale baten hitzurre batez. Ez dut izena esango, ez dadin publizitate estaltzat jo. Ezta hauteskunde propagandatza ere

Hurrengo kapitulu-
luan izenak, deiturak eta itzalak izango dituzue, Identifikatzea erraza izango da.

ZIENTZIA

ptolomeo iruzurti

EL HUYARREKO:
I. M. BANDRES

Oraintxe bertan gaztelaraz argitaratua izan den liburu batetan (J. Ziman: «La Fuerza del Conocimiento», Ed. Alianza 1980) zera irakur dezakegu: «Natur Zientzia gizartea aldatzen ari da. Zientziak dakartzan aldaketak ikusterakoan, bere indarraren sorburuaz kezkatzen gara. Denboran zehar eztabaidatuak izan ez diren zenbait eritzi zalantzaz jarri dugu hasteko: Edozein zientzia on da; ikerketa zientifikoa garbipen pertsonalerako bide bat da; Estatuak zientzilariei ematen dion laguntza autointeresez ilustratu bat da. Aspaldidanik ixilduak izan diren zientziaren kontrakoen ahotsak entzuten hasiak dira eta zenbaiten eritzi berriz adituko ez ziren gauzak esaten dizkigute: zientzilaria berekoiak, axolagabeak eta harroak dira; ezaguera zientifikoa, hein handi batetan behitzat, gaizki erabiltzen da; gizarteak bere

onerako gehiegi daki». Hemen baieztapen guzti horietatik bat azpimarratu nahi dut: «zientzilaria berekoiak, axolagabeak eta harroak direla» esaten duena. Hasi baino lehen nire aitormena egin nahi dut eta hauxe da: esandako baieztapena orokorra bezala hartzen bada, nire eritziak, guztiz faltsua da, hots, ez dira zientzilaria guztiak hor esandakoa; aldiz, hori bere esangura murriztan hartzen bada, hau da, zientzilaria batzuk (eta beharbada, asko) horrela direla esaten bada, orduan guztiz ados nagoela aitortu beharko nuke.

Beraz, Oraindik zenbaitek sinesten duten dogma bat, hots, zientzilarien garbitasuna desmitifikatzeko lagungarri izango delakoan adibide bat eta ez beste ekarriko dut.

Astronomia apur bat dakien edonor bati, aintzinako astronomo

handiena nor zen gaitzen badiogu, bere erantzuna, ziur aski, Claudius Ptolomeo izango da. Zer esanik ez, Claudius hau eta azken bolarak honetan kaxa bobotik azaldu digutena bi ziren. Ptolomeo Alexandrian bizi zen Kristoren Ondorengo bigarren mendean eta 142. urtean bere «E Mathematike Syntaxis» idatzi zuen. Idazlan hau 1400. urtean Copernicok bere «De Revolutionibus Orbium Coelestium» idatzi

arte astronomia matematikoari buruzko lan egokiena bezala kontsideratua izan da.

Ptolomeok Aristoteles eta Platonen zenbait gauza hartu eta zenbait gauza baztertu ondoren bere sistema berezia asmatu zuen. Sistema hau hipotesi hauetan oinarritzen zen: 1.— Zeruak itxura esferikoa dauka eta zirkularki ibiltzen ari da. 2.— Lurra, bere osotasunean, esfera bat da ere. 3.— Lurra zeruaren zentruan dago. 4.— Lurraren neurria eta izar finkoetaino dauden distantziak

Ptolemy, drawn 1493

direla, eta lurra zeru-
esferarekiko puntu bat
bezala da. — Lurrak
ez du mongomogimen-
durik.

Ptolomeoren-teoria-
ren bidez astronomoek
eta itsas-gizonek hama-
lau mende baino gehia-
gotan zehar planeten eta
izarren posizioak finkatu
ahal izan zituzten gutxi
gora behera. Astronomo
arabiarrek Syntaxis libu-
ruek ezagutu zuten eta
eman zioten garrantzia-
gatik, «Almagesto» esan
zioten, hau da, «bikai-
nena». Esandako liburua
eta berak dakarren teo-
ria Copernico eta Kepler
etorri arte, Europako
kosmologiaren oinarria
izan zen. Ptolomeok li-
buru horretan Babilonia
eta Greziar bere aurre-
koen zenbait behakun-

tza eta teoria astronomi-
koa dakar, hori dela eta
geroztik ere, hots, Ke-
pleren ondotik liburu
hori erabili izan da. Bat-
zutan, kultur greziar eta
Babiloniarren zenbaiten
datu iturria bera bakarra
delako, hain zuzen.

Baina, azkeneko ikerke-
taren emaitzaren arau-
era, Claudius Ptolomeo
zientziaren historiaren
iruzurti handienetako
bat bezala agertzen
zaigu. Ikerketa hauek
Johns Hopkins Unibert-
sitateko irakaslea den
Robert R. Newtonen
egin ditu eta «The Crime
of Claudius Ptolomeus»
liburuan agertzen dira.

Irakasle honek
dioenez iruzurketaren
frogantza Syntaxis libu-
ruan bertan aurki dai-
teke. Batzutan, Pto-
meok berak egindako
bezala planeten eta iza-
rren zenbait behakunt-
zaren zehaztasun izuga-
rriak, berak zituen tres-
nen bidez lortzeko da-
goen probabilitatea mila
milioitan parte bat baino
txikiagoa da. Aldiz, bes-
tetan bereak bezala jot-
zen zituen ekinozioen
eta solstizioen beha-
kuntzen erroreak egun-
bete bat baino handia-
goak dira. Akats hau ez
da errazki ulertzen, bere
aurrekoek antzeko beha-
kuntzetan egiten zituz-
ten erroreak hamar aldiz
txikiagoak zirela pentsa-
tzen dugunean behin-
tzat.

Bere aurrekoaren
Hiparkok egindako mila
izarren posizioen ze-
rrendaren Ptolomeok
bere «behakuntzaren»
arauera egindako «gaur-
kotzean», kasualitatez,
posizio berri guztiek
zaharrekiko desplaza-
mendu berdin bat
daukate.

Azkenik, beste adi-
bide bat aipatzeagatik,
dirudienez, Ptolomeok
behakuntza batzuk,
hots, berak egindako be-
zala agertzen zituena
oso oso zehatzak dira,
nahiz eta horiek lortzeko
egindako kalkuluak
gaizki izan.

Gauza guzti hauek,
eta aipatzen ez ditugun
beste batzuk direla eta,
Robert Newtonen zera
pentsatzen du: Pto-
meok bere «behakunt-
zak» taula eta kalkule-
tatik atera zituela eta ez
alderantziz, hots, berak
teoria bat eraiki bait
zuen eta teoria horren bi-
dez lortutako emaitzak
eta zeruan behatzen zi-
renak ados ez zeudenez
gero bere teoria baztertu

ordez kalkuluen bidez
lortutako datuak bene-
tako behakuntzak bezala
aurkeztu zituela.

Robert Mewtonek
Ptolomeo iruzurti bezala
jo aurretik bi posibilitate
aztertu ditu: 1.— Pto-
meoren laguntzaile ba-
tek, alferkeria dela eta,
benetako behakuntzak
egin ordez, tauletatik
ateratako datuak eman
zizkiola. Posibilitate hau
ikertu ondoren, irakasle
horrek baztertu du.
2.— Syntaxis liburuaren
egilea Ptolomeo izan ez
dadin. Hau oso posibili-
tate gutxikotzat jotzen
du Newtonen. Beraz,
eta bukatzeko, Pto-
meoren jokaera hori
adieraz dezakeen arra-
zoi bakarra Robert New-
tonen ustetan eta hitze-
tan: «Beharbada, berak
bere estudioak hastera-
koan ez zuela indar aski-
rik ikusiko zuen, or-
duan, bere antsia bete-
tezko zeukan bide baka-
rra hartu zuen, hau da,
kapazitatearen tokian
iruzurra jartzea».

**Zure buruak munduaren
antza du, biok ari bait dira irakiten.
Diferentzia bakarra enbidia kon-
tua da; munduaren begiak ez dira
zureak bezain injenuoak. Eta gai-
nera harekin ez gara dibertitzen.**

ZERUKO ARGIA

ILLEROKO ALDIZKINGI EDERGARRIDUNA

URTEZ URTE

DANOK BAT sailean eta 1955ko otsaileko alean (142b-20 urtea) DEI EGOKI BAT izenburua-rekin euskararen orduko egoeraren adierazgarri bitxi bat dator. Ale hontatik hasi eta aurrerantzean euskara gaiak gero eta toki gehiago hartuko du Z.A.ren orrialdetan.

dei egoki bat

DEI EGOKI BAT. — Baionatik bialdu digute euskararen aldeko dei bat. Azkeneko urtetan galera aundiak izandituala dio, eta ori guziak ikusten degun egia da. Euskera galtzen utzi bear al da? Ez inola ere erantzuten du dei orrek ta arrazoiak ematen ditu. Euskera bere izatez izkuntza oso bikaña dala ita jakint-suak orregatik ikasten eta sakonki ikasten saiatzen dira. Gure egunetan salamankako Unibersidadean gure izkuntzaren adiskide aundia badegu, ango Buru egiten duana Tobar jaun jakint-sua: iztegi aundi bat argitaratzeko asmotan degu.

Beste arrazoa: euskera galtzea euskaldunen ibaera bereziarentzat eta euskaldunen kristautasunarentzat kalte aundia da; au

ere egi borobilla da. Apaiz batek idatzi zidanez euskerak metro bat galtzenba du, gure oitura onak kilometro bat galtzendute.

ondorean dio. Bereala lan egitea bearra dala. Ta ori ere egi aundia da. Ta zer egin bear da?

Euskaldunak, au da euskera dakigunak, al degun guzietan euskeraz itz egin. Ori, ori.

Beste bide bat euskerazko gauzak argitaratzen dituztenai lagundu. Euskerazko aldizkariak lagundu.

Bilbaon «Ediciones Religiosas» deitzenan etxdak erlijiozko euskal-liburu ederrak argitaratzen ditu. Baiona-aldean «Euskal-Idaztizaleak» alkartasuna egin dute. Euskera indartzeko beste bide batzuk onako auek dira,

deiak dionez. Euskal-kantuak zabaltzea. ZERUKO ARGIAK diru geixeago ba lu... Euskal-antzerki edo komediak. Etheen euskal-izenak; albistari edo periodikoetan euskal-saillak jartzea. Oso dei ederra da Eusko-Ikaskuntzaren Batzarre orokarrak egin duan au. Euskaldun guziori esaten digu: ¡Eutsi euskerari!

Negargarria eta zozokeria ere da gure erri aundi batzutan gertatzen dana: Aitak euskeraz eta erderaz zekiten eta semeak erdera bakarrik; gurasoak bi izkuntza jakin eta ustez ikasiagoak diran semeak izkuntza bat bakarra jakin eta inguruko euskaldun askokin ezin alkar aditu. Jakindurian aurrera joan bearrean atzera.

titiriteroak

PERGAMINOAK

nerbioi ibaieko gau espektakuli akuatikoa edo telebista argi urdinskak

Bart Iberduerok argia moztu zidan ez niolako kontua ordaintzen. Ez ezazue pentsa boikota egiten diodalako moztu didala elektra suministroa. ez. Egia, dirurik ez dudala da.

Eta noski, nik burututako Nerbioi ibaieko Gau Espektakuli Akuatikoa gozatu gabe geratu da hainbat jende. (Lagun batek atera dituen kalkuluaren arabera, «Korrika»-n lasterka egin duen antzeko kopurua zegoen ibaiaren bi ertze-tan zain).

Oso nekaturik iritsi nintzen etxera, izan ere prestaketa itzela izan zen; baina tira... ezer egiteko ez eta buruari bueltak ematen hasi...

Eta hori bai, izugarria da Euskararen arrakasta herrikoia. Konparatzekotan, hori, neure espektakulo akuatikoa-ekin eta... ez dakit, Egan ber-

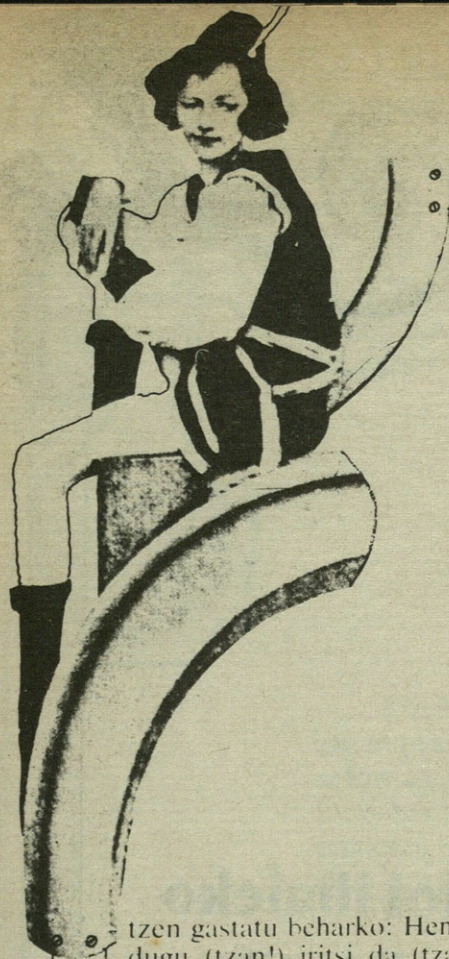
benero taldearekin edo Orkesta Mondragonekin.

«Euskarari Bai» esan zitzaion; ordurako nahiko «Kilometro(ak)» ibilia genuen, eta urtero urtero bide barriak urratzen dituzte ibilkari nekagaitzek, bai Gipuzkoan eta bai Bizkaian ere, ikastolen alde. (Hau bai mania geurea; haurrak ikastolara bidali gabe gelditu nahi ez duen guraso asko dago Euskal-Herrian zehar; berebizikoa behar du izan haurrok etxeetan egiten duten enbarazua; maixu maistra sofrituak (oso prejitauak) enteratuko bala segituan lortuko lukete konbenientziko komenioa).

Hau gutxi balitz, baz-pare, Durangon eman zitzaion burugogor izateko era berri bati hasera. «Euskal Herrian Euskaraz» deituriko elkartearen sorrera izan zen berrikeria.

Bapo: Ondorio asko elkarteak martxan ipini ziranetik, nahiz batzutan elkarte hauek perretxikoak bezain ugari eta bestetan perretxikoak bezain urri egin. Hauetako bi gertaera bitxi, bata Bergaran kamioizale daniar hari gertatutakoa (esan didatenez, San Inozentzio, egunez aldatu zutela pentsatu omen zuen gure gidari giza-joak mapako izenak aurkitu ezinean) eta bestea, bueno ba Gasteizen munizipalei, dela egunaren den ordua, «arratsaldeon» deihadar egiten dietela, urrutitik badaezpada ere, euskaltzaleek.

Gero, «Korrika»-ko izerdiek asfaltoari dizdira emateko behintzat balio izan dute. Bainan, lasai lasai, bota freno a neskamutilok, ez gehiago arineketan egin, badirudi hemendik aurrera ez dugula «gazta» ideia berriak asma-

tzen gastatu beharko: Hemen dugu (tzan!) iritsi da (tzan!) Euskal (trapatan!) Tele (tratan!) Bixta (yeah)...

Zenbait Euskal famatsuk, hobe izenak ez aipa, ez dakigu gero telebista horretan ertetzeko, esperantzarekin edo

zergatik, goretsi, maitatu du publikoki dagoeneko projektua. Salbatzailegaia. Euskara arazoa konpondua dago!. Egon ere, oraingola asko zegoen soluzioa erortzeaz. «biguino» zegoan sasiko masustarik helduena baino», hau da, bazela ordua etabar.

Honaino iritsi eta antifaza aurpegitik kendu behar dut, lehenagoko batetaz antiparrak kendu nituen bezala. Ni «Euskarari Bai Baina...»-koa bait naiz; nik, «Kilometroak» egin nituen bainan norantza egiten ziren arduratuz: «Euskal Herrian Euskaraz» egin behar dela ere pentsatzen dut, bainan ez zait atsegin «zergaitik?» galderari nola erantzun zaion (hizkuntza nazionala, e.a.); ez nintzen «Korrika» ibili, bainan hanka apurtuta nuelako eta ez beste ezergaitik, ez zaitezte dagoeneko gaizki pentsatzen hasi.

Eta orain Telebista «guztialduna», balebale, (nolakoa? galdegingo nuke lotsatiki). Euskara salbatuko duen Tele-

bista, (zertarako? galdegingo nuke lehen baino lotsatikiago). Eta azkenik guztiz gorriturik galdegiten dut, norentzako salbatuko du euskara Telebistak? (e?): beldur bait naiz ez ote den «euskal Telebista» horren argia «sukalde proletarioen (batzuen) argi urdinskak»-ekin nahastu gabe geratuko. Ze Frantzes Telebista ikusiaz, frantsesa ez dakigunok segituan aspertzen gara.

Ez diezaiotela batzu batzuk besterik «brilloa» (eta menbrilloa) atera pantaila majikoari (ekarri behintzat, telebista ekarriko dutenaren dudarik ez dezakegu egin, «kapazak» oso bait dira gizon horiek).

Telebistaz aspertzen diranentzat edota ulertzen ez dutenentzat nik neure Nerbioi Ibaieko Gau Espektakulo Akuatikoa ematen saiatuko naiz. (Ea Iberduero errukitzen den).

MIKEL ANZA.

BANDOA

Alkate jaunaren aginduz Zerriherri Azpiko bizilagun guztiei jakin erazten zaie:

Udal ohoretsu honek, beste planetetatik datozen objektu hegalaria batzuk ikusi direla, jakin duelarik erabaki hauek hartu dituela:

1.—Herri honetan, objektu hegalaria horietakoren bat luraratuko balitz, eta bertatik martear, jupitear, venustar edo ilargitarrak jaitsiko balira, inork ez diela harririk bota behar, ezta eskopetazoka agurtu behar. Eta frogatuta dagoelarik paketsuki datozela,

herriko bizilagun guztiek familiakoak izango balira bezala hartu behar dituztela; Idiaza-balgo gazta, intxaurrak eta barazurizopa jatera gonbidatuaz. Ez eman patxaranik, granoak sortarazten bait dizkie.

2.—Plater hegalaria bat ikusten duen orok Udal ohoretsu honetara dei beza, telefonoz, eta ez balu gutun bat zuzenbide honetara zuzenduaz: Bartolome Zurrutetxea Kazkarrondo, Zerriherri Azpiko alkatea, San Blada kalea. 82, 13-E.

3.—Neskatxek ezingo dute plater hegalarietara igo, beren gurasoen baimenik gabe.

4.—Bando honi jaramonik egin gabe, plater hegalaria jarraitu, harrikatu edo barrikadatzat erabiltzen dituzten herrikideek, Udal ohoretsu honen espetsuean 15 egun pasatzera kondenatuak izango dira.

Honela erabakitzen eta sinatzen dut,

Zerriherri Azpiko herriar, 1980ko Abenduak 28an.

guk ez diegu idazten, guk telefonoz deitzen diegu

—Bar Saltar?

—Bar Katu! Bar Katu!

—ARGIAtik deitzen
dizugu...

—Bai: bainan lehen bi pa-
gatzen genizkion, eta «Ze-
ruko» kendu eta gero, kontu
bat besterik ez diegu ordaint-
zen Iberduerori.

—Beno, harira: Ikazki-
nak konbenioa hobetzeko gre-
ban daudela eta. Olentzero ez
omen dator aurten, eta gu opa-
ririk gabe gelditu nahi ez dugu-
larik, gauzatxo batzuk eskatu
nahi genizkizueke.

—Ah! ba guri ez digute
katalogorik bidali. Mamute-
koen sabotaia, noski.

—Ez, ez panpina edo ba-
loirik nahi. Guk, entrebista
bat egitea pentsatu genuen.

—Hi, Joxemi! Eskubide
guztiak INTERVIUk omen
dizkik.

—Gure egoera ekonomi-
koa ezagutuko duzue, noski?

—Hor ere jarri al zituzten
euskal prentsaren aldeko pe-
gatinak? Joño, joño. Ba kinka
larri honetatik ateratzeko, aita
saindua Euskal Herrira eto-
rriko dela eta, ea «Ongi etorri,
aitatxo» lema eramango duten
kamiseten patentea oparitu
diguzuen...

—Hi, Joxemi! «Korrika,
aita saindua»koak aurreratu
zeizkiguk!

—Eta amnistia?

—Oraindik ez diotela as-
katasun probisional eman pe-
gatina zeraman pajeari?
Fale... fale...

—Eta beste hori...?

—Ondo, ondo: Beno, ba,
beste bat arte.

—(KLIK)

—Hi! Joxemi! Hiru harpi-
dedun berri.

TITIRITEROEN KUTXA

haizea eta ekhaitza

Bazen ordua
ba-zen-or-du-a
zuhaitzak erori dira
e-ro-ri-di-ra-
eguberrietako ponpa metal koloredun ta guzti
eguberrietako ponpa metal koloredunekin.

Eguberri rockerrak
1980-ean (juxtu-juxtu)

urtebete geroago

Badira zenbait pertsona —detaile osasuntsu hori ohituratzat hartuz— noiz behintka orrialde hauetan kolaboratzen dutenak. Horietako bat Rufino Iraola duzue. Ongi aski ezagutuko duzue noski dagoeneko. Eta berak Urrian egindako bertso hauek duela gutxi igorri dizkigu, argitaratzeko eskaeraz, nolabait atzerapenarengatik barkamentxoa edo eskatuaz. Horrelako gauzak eska-tzerik ere ez dagoenez, eta guk honelako gauzak argitaratzeko beti prest gaudenez, hor doazkizue.

Gauza ederra, gauza bakaina
dudarik gabe pakea,
guk ere hori nahi genuke
lenbaitlehen izatea;
guri hartzea tokatzen zaigu
ta Madrili ematea,
lehenbiziko Estatuto bat
konpetentziaz betea.

Urtebeté da Estatutoa
Euskadin onartu zela,
harrez geroztik hor ari gara
eskale batzu bezela,
tokatzen zaigun eskubideak
azkar heldu daitezela,
gauza onikan aurreruntz ere
hemen ez dator bestela.

Hego Euskadik lau habe ditu
edo-ta dauzka lau erro,
hori dela-ta aspaldi hontan
idatzi da hainbat lerro,
baina ucedé eta lagunak
ikusten ditugu harro,
berezi nahi liguketenak
besteengandik Nafarro.

Nafarro berea lehendik dago
bi zatitan berezia,
Baxenafarra dugu bestea
ta bere jabe Frantzia,
gauza honetan eman behar dut
nik neronen eritzia,
hura Euskadi ta hau Espaini
non dago diferentzia?.

Psoeko apaiz jendea ere
hain dugu jende argia,
lotsarik gabe nabarmenduaz
beren eritzi garbia,
beltza ez alda Arbeloaren
artaldearen erdia?..
ala guretzek otsoa eta
Espainirentzat ardia?.

Nahigo nuke, Suarez jauna,
hauxe entzungo bazendu,
dirurik gabe nola arraio
herri bat ongi zuzendu!
hau ikusirik Euskal Herriak
amorru txarra hartzen du,
izan ere hor etxe oso bat
apar gainean jartzen du

Guk kontzertuak eta kontzertu
onak behar ditugula,
bestela hemen konponbiderik
ez da izango sekula
lehendik bai maiz jasanak gara
zuengandik mila burla,
baina gaur ezin daiteke ezer
hitz politez disimula.

Aipa behar dut Estatutoak
agintzen duen guzia,
beraz, hurrengo puntua dugu
derriorrez polizia,
gehiegi da, zoritxarrean,
hemen bizia utzia,
ez izan balitz Euskal Herriak
hautatu eta hezia.

«Pakea bihar egin daiteke»
Monzonek sarri esan du,
alde batera gauza horretan
zerbait arrazoi izan du,
guk Nafarroa, kontzertu onak
ta polizia bagendu,
esan liteke Euskal Herriak
pauso bikaina eman du.

Hori guzia Estatutoan
ametitzen den gauza da,
ongi pentsatzen jarriaz gero
konpontzea erraza da,
oker guzien kulpadun hemen
ucedek nahi eza da,
bera delako Euskal Herrian
pasatu dena pasa da.

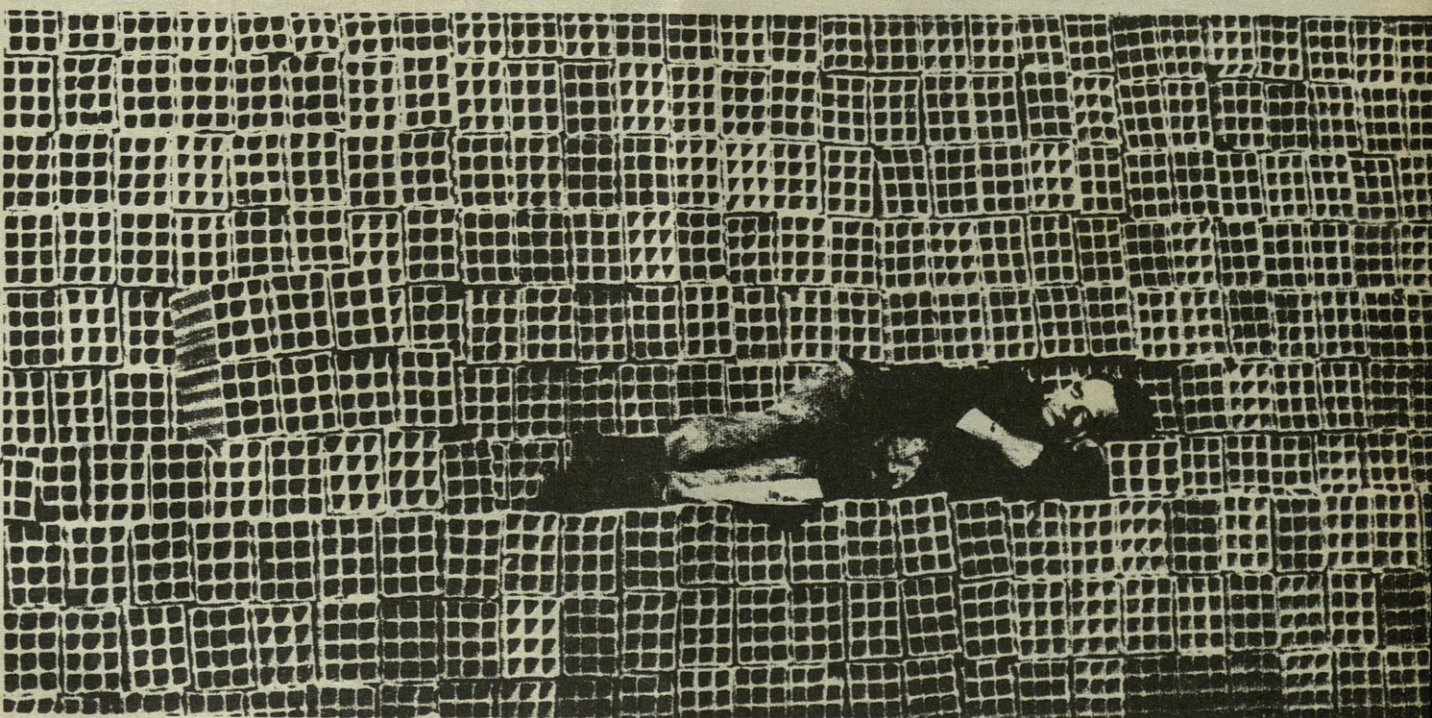
Baina ez bedi inor engaina
Estatutoa dela-ta,
Euskal Herrian eskubi eta
ezkerra bizi gera-ta;
ez dugu ezer egiten gauzak
eskubirako gerata,
berak gaztainak jatzen baditu
guk sutatik aterata.

Langileria izan behar du
hemengo protagonista,
bera galtzeko besterik ez da
Euskal Herriko krisis ta,
galdu ditugun sail guzi horik
berriz ditzagun konkista,
Estatutoa geuretzat jartzen
ibili behar da bista.

Beste gauza bat ere ez noa
aipatu gabe uztia,
nola herri hau askatzen egin
duten alegin guztia,
da tristea da orain guk horik
gartzeletan ikustia,
gauzak errotik zuzen daitezen
etor bedi amnistia.

Hamalaurekin amaitutzen dut
nik gaurko nire ekina,
baina betiko ez nai ixiltzen
hori da gauza jakina,
bertsotan eskaini dizuet nik
hala-moduzko mitina,
ona delako erakustea
bakoitzak dakin pitina.

1.980. Urria
RUFINO IRAOLA

gaitezen alai

Iritsi zaizkigu gabon jaiak. Berriro iritsi zaizkigu. Eta aurreko urteetan bezala ari gara erreakzionatzen berriro ere.

Beraz, hainbat alor konfliktibotan tregua egingo dugu aurreko ere; eta zoriontsu sentituko.

Urte osoan zehar gutti gogoratu ditugunak gogoratuko ditugu; eta pozik sentituko. Horrela, diru gabe dauden familiak eta, beraz, gabon jai tristeak dituztenak gogoratuko ditugu. Urte osoan zehar kondenatu ditugun «terroristak» gogoratuko ditugu eta, behar bada, anaiatzat hartuko; eta alai sentituko.

Gartzelan eta atzerrian daudenak burrukalari badi-rela errekonozituko dugu jaigiro berezietan. «Terroristen» defendatzaile itsu diren gorri burugabeak, behar bada, zintzotzat joko ditugu egonotan.

★ ★ ★ ★ ★

Honela bete ditugu urte osoko gure obligazioak; gainera, urtean zehar izan ditugun hutsak garbitu ditugu. Eta Olen-tzaroren sariak hartzeko ongi prestaturik gaudela konbentziazarazi ditugu geure buruak.

Urte berria hasteko moduan gaude. Hutsak

ahaztea lortu dugu; baina ez gara zerotik hasten. geure ustez gauza onak direnak ez bait ditugu ahazten. Urte osoan zehar jokatutako ohi dugun bezala joka dezakegu ja urrengo aste santurarte.

★ ★ ★ ★ ★

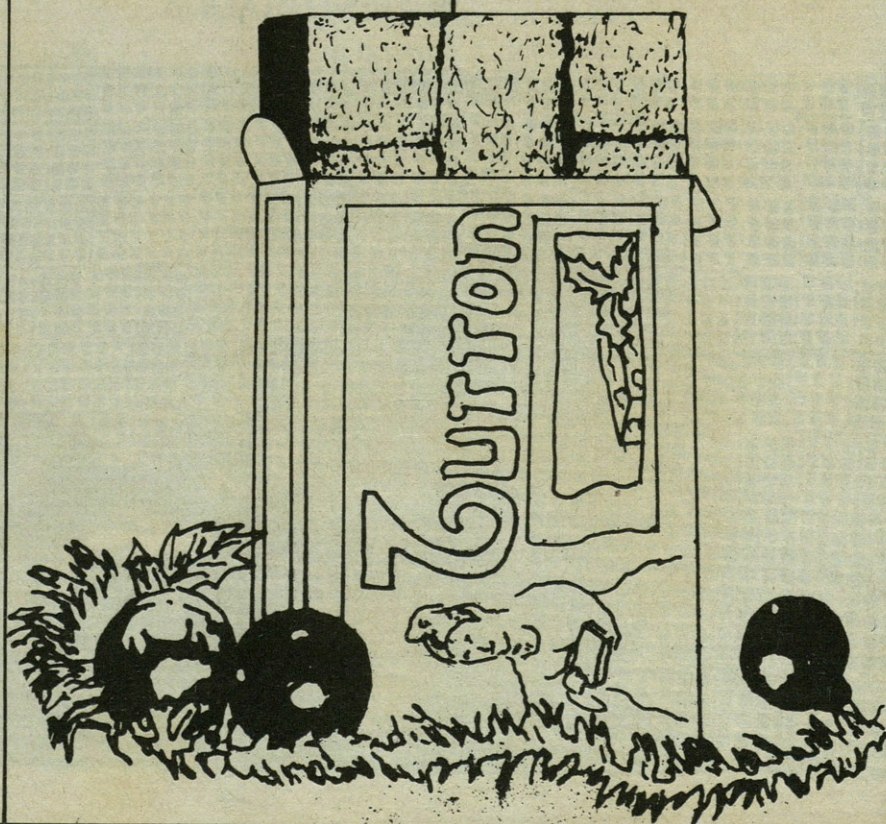
Ahaztu nahi ditugun gauzak ahazteko denboraldi berezia da gabonetako; egunoroko geure joka-

molde traketsa erraz justifikatzeko berebizikoa. Guztiz trankil geratzeko. Euskal Herriaren alde zintzo jokatuko dugula aurrerantzean egin dezakegu promes.

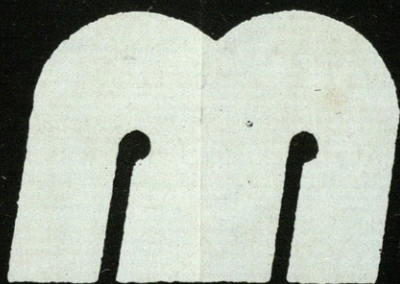
★ ★ ★ ★ ★

Denetarikoak bait daude gure artean ere Gabonetako tregua onartzen ez duen jendeaz erruki gaitezen!.

JULEN KALZADA

kirolzaleen zerbitzutan

miner

donostia

271050 eta 270447

ARGIA

1981

WETTERSTRA

WETTERSTRA

WETTERSTRA

1	2	3	4
5	6	7	8
9	10	11	12
13	14	15	16
17	18	19	20
21	22	23	24
25	26	27	28
29	30	31	

1	2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31	

1	2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31	

WETTERSTRA

WETTERSTRA

WETTERSTRA

1	2	3	4	5
6	7	8	9	10
11	12	13	14	15
16	17	18	19	20
21	22	23	24	25
26	27	28	29	30

1	2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31	

1	2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31	

WETTERSTRA

WETTERSTRA

WETTERSTRA

1	2	3	4	5
6	7	8	9	10
11	12	13	14	15
16	17	18	19	20
21	22	23	24	25
26	27	28	29	30

1	2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31	

1	2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31	

WETTERSTRA

WETTERSTRA

WETTERSTRA

1	2	3	4	5
6	7	8	9	10
11	12	13	14	15
16	17	18	19	20
21	22	23	24	25
26	27	28	29	30

1	2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31	

1	2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31	

30

